

# **DIPLOMADOLGOZAT**

**Gergely-Takács Krisztina**

**2025**



**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem**

**Budai Campus**

**Vidékfejlesztési és Fenntartható Gazdaság Intézet**

**Emberi erőforrás tanácsadó mesterképzési szak**

**Pályaismeret és regionális eltérések a pályaválasztás  
folyamatában – Pest és Somogy vármegye összehasonlító  
elemzése**

**Belső konzulens:** Dr. Fazakas Ida  
egyetemi docens

**Belső konzulens  
intézete/tanszéke:** MATE, Vidékfejlesztés és  
Fenntartható Gazdaság Intézet,  
Humántudományi és  
Szakképzési Tanszék, Szent  
István Campus

**Készítette:** Gergelyi-Takács Krisztina

**Budapest**

**2025**

## Tartalomjegyzék

Bevezetés .....	1
I. Irodalmi áttekintés .....	2
I.1 Pályaorientáció meghatározása és fontossága .....	2
I.2 A pályaorientációt befolyásoló tényezők .....	7
I.3 A pályaorientáció önismereti és a pályaismereti elemei .....	12
I.4 Regionális munkaerőpiaci és oktatási jellemzők .....	18
II. Kutatás .....	23
II.1 A kutatás célja és hipotézisei .....	23
II.2 A kutatás módszerei .....	23
II.3 A kérdőív bemutatása .....	23
II.4 Pályaválasztási kiadvány és kalauz bemutatása .....	23
II.5 Statisztikai eljárások a kérdőív elemzés során .....	24
II.6 Pályaválasztási kiadvány és kalauz feldolgozásának módja .....	24
II.7 A kutatás mintája .....	25
II.8 Pályaválasztási kiadvány és kalauz mintája .....	26
III. A kutatás eredményei .....	28
III.1 A pályaválasztási döntést befolyásoló tényezők és körülmények .....	28
III.2 A pályaválasztási kiadvány és kalauz elemzése és eredményei .....	33
III.3 Első hipotézis elemzése SPSS-el .....	34
III.4 Második hipotézis elemzése SPSS-el .....	36
III.5 Harmadik hipotézis elemzése SPSS-el .....	39
IV. Eredmények összegzése, hipotézisek igazolása .....	40
Irodalomjegyzék .....	42
1. Melléklet .....	45
2. Melléklet .....	46

## Bevezetés

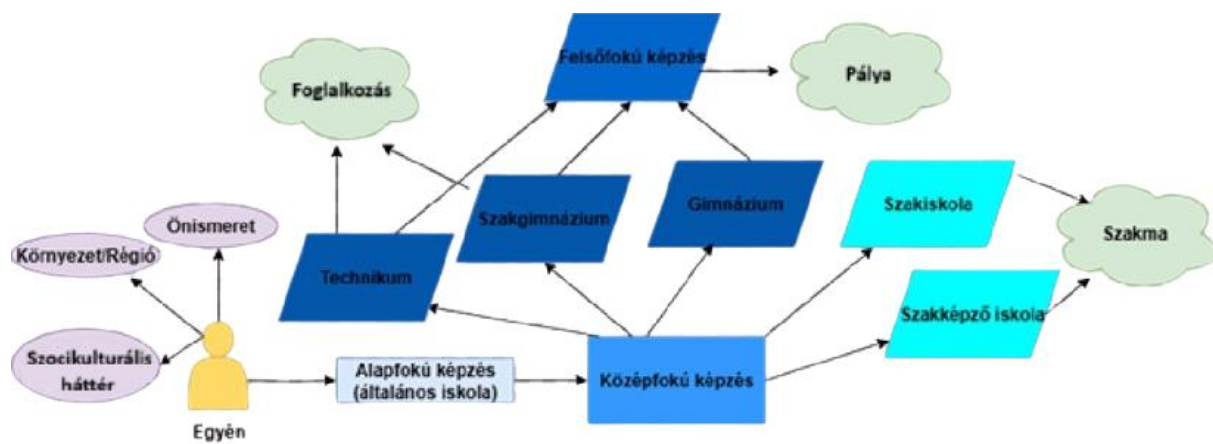
A felnőtté válás során az egyik sarkalatos pont a megfelelő pálya kiválasztása, amelyhez elengedhetetlen a pályaismeret. A XX. század második felétől kezdte hangsúlyozni a pályatanácsadás közössége, hogy a pályaválasztás nem egyszeri döntés, hanem egy életen át tartó folyamat, ennek ellenére fontos az, hogy megalapozott döntést hozzanak a fiatalok. Ez a döntés már általános iskolában a nyolcadik osztályban megjelenik, adott esetben már hatodikban, hiszen ilyenkor döntenek el a diákok, hogy milyen irányban folytatják tanulmányaikat.

Nem mindegy azonban, hogy egy diák egy nagyvárosban, például Budapesten él, ahol számos középiskola, szakképzési lehetőség és pályaeorientációs program elérhető, vagy egy kisebb vidéki településen, ahol a választási lehetőségek jóval korlátozottabbak. A régió földrajzi és infrastrukturális adottságait az egyén nem tudja megváltoztatni, így ezekhez kell alkalmazkodnia: az utazás, az ingázás vagy éppen a kollégiumi elhelyezés sok esetben szükségszerű kompromisszumot jelent.

Mindezek mellett kiemelkedő szerepet kap az információhoz való hozzáférés, hiszen csak az tud megalapozott döntést hozni, aki ismeri a lehetőségeit. Ebben segíthetnek a pályaeorientációs foglalkozások, amelyek célja, hogy strukturált keretek között mutassák be a tanulóknak a különböző pályákat, oktatási formákat, valamint segítsenek önmaguk jobb megismerésében is. A XXI. század munkaerőpiaca dinamikusan változik, folyamatosan jelennek meg új foglalkozások, mások pedig eltűnnek. Ebben a környezetben különösen fontos, hogy a fiatalok ne csupán érdeklődés, hanem megalapozott információk alapján hozzanak döntést jövőjükéről.

A dolgozatom célja, hogy feltérképezze, milyen tényezők befolyásolják a fiatalok pályaválasztását, különösen a pályaismeret szempontjából. Vizsgálatom célcsoportja 17–18 éves diákok, akik életük egyik legfontosabb döntése előtt állnak. A kutatás során kérdőíves felmérés segítségével elemzem, milyen forrásokra támaszkodnak döntésük során, és milyen szerepet játszik ebben a család, az iskola, illetve a földrajzi környezet. Kérdőíves felmérés elemzése mellett szeretném megvizsgálni a kiválasztott városok pályaeorientációs dokumentumait, hogy milyen formában és mértékben tudják segíteni a tanulók döntését. Úgy vélem, a téma időszerűsége és gyakorlati jelentősége miatt kiemelt figyelmet érdemel. A pályaválasztás nem csupán egyéni, hanem társadalmi szinten is hatással bír, hiszen a tudatos döntések elősegíthetik a pályaelhagyás csökkenését, a szakemberhiány mérséklését, és hosszú távon a gazdaság stabilitását is.

Az alábbi ábrán szeretném szemléltetni az egyén életpálya folyamatát, a pályaválasztást, illetve az azt befolyásoló főbb tényezőket, amelyekre később kitérek a dolgozatomban, a lehetséges célokat és végkimeneteket. Az ábrán szemléltetett folyamat természetesen nem kőbe vésett, bármelyik elem kieshet, illetve új elemmel bővíthet a folyamat. Lila színnel jelzett alakzatokba jelöltem az egyént befolyásoló tényezőket, amelyek hatással van a pályaismeretére és ezáltal a pályaválasztási folyamatára. A kék különböző árnyalatival jelöltem a képzéseket, és nyilakkal jelöltem a bejárható legvalószínűbb útvonalakat közöttük. Zölddel jelöltem a szakmákat, foglalkozásokat, pályákat amelyre egy tanulási folyamatot zárnak le. Gyakori azonban, hogy a végzettség megszerzése után az egyén visszamegy tanulni, hiszen a pályaeorientációs folyamat nem egyszeri döntés, hanem egy életen át tartó folyamat. A következőkben a szakirodalom feldolgozásával mutatom be a pályaismeret és pályaeorientáció fogalmát, összefüggéseit.



1. ábra - saját készítés - Az egyén iskola választását befolyásoló tényezők

## I. Irodalmi áttekintés

### I.1 Pályaeorientáció meghatározása és fontossága

Pályaeorientációt természetesen sokan megfogalmazták, ezek közül az egyik legátfogóbb Szilágyi (2000) definíciója: „az egyén a fennálló lehetőségek alapján önállóan, céljának megfelelően kiválaszt egy olyan foglalkozást, tevékenységet, amely lehetővé teszi, hogy a társadalom és/vagy a maga számára értéket tartalmazó munkát végezhesen. A hangsúly az egyén és környezete közti interakciós folyamaton van, amely folyamat döntéssel zárul, és ez adja a későbbi pályája kiindulópontját”. (Szilágyi, 2000, 16-17 o) Ezzel szemben az európai pályaeorientációs szakpolitikai hálózat (ELGPN) szakszótára hozzáteszi azt a kulcselemet, hogy az állampolgárok életük bármely pontján tehetnek a képességeik, kompetenciáik és érdeklődésük felmérése érdekében, ezzel kihangsúlyozva azt, hogy a pályaeorientáció nem egy

egyszeri döntés, hanem egy életen át tartó tanulási folyamat. Megjegyzésben megemlíti a szerző, hogy „*A pályaaorientáció meghatározása megegyezik az élethosszig tartó pályaaorientáció (lifelong guidance) definíciójával.*” (Jackson , 2013, 13 o). A két definíciót ötvözi Juntunen, Motl és Rozzi (2019, In. Athanasou J. A. - Perera 2019), amelyben hangsúlyozzák, hogy a pályaaorientáció nem egyszeri döntés, hanem az egyén és társadalmi környezetének folyamatos kölcsönhatásán alapuló élethosszig tartó folyamat.

Völgyesy (2012, 18 o) megfogalmazásában „*A pályaválasztás, mint az emberi sorsot meghatározó tényező a XX. századi munkamegosztás egyik elengedhetetlen jellemzője. Hozzáteve, hogy a pályaismeret differenciáltsága a fejlődő társadalmak meghatározó ismérve.*” (Völgyesy, 2012, 18 o) A pályaismeret a történelem legkorábbi időszakaiban is megjelent olyan formán, hogy az ember alkalmazkodott a környezetéhez, vadászott, megvédte magát és a közösségét. A közösségben pedig kialakul, hogy ki alkalmas a vadászatra és ki tudja ehhez a megfelelő fegyvert előállítani, hiszen két teljesen különböző szakmáról van szó. „*A pályaismeret tehát ilyen értelemben civilizációs termék, amelyet az emberi társadalom a munkamegosztás eredményeként volt képes létrehozni.*” (Völgyesy, 2012, 19 o) Meghatározó tényező az a pályaválasztásban, hogy minél nagyobb az adott pályához kapcsolódó tudásunk valószínűleg annál nagyobb értéket képvisel a szemünkbe.

Hol helyezkedik el a pályaismeret a pályaaorientációs folyamatban? Gati és Levin tanulmányában (2001) mutatja be a PIC modellt – Prescreening, In-depth exploration, Choice – amely három szakaszból áll, mégpedig az előszűrés, mélyebb feltárás és döntés. Az első szakaszában a diák kizárja azokat a pályalehetőségeket, amelyek nyilvánvalóan nem felelnek meg a személyes jellemzőinek. A második szakaszban a leszűkített alternatívák között a tanuló alaposabban összehasonlítja a lehetőségeket, pályaismereti kutatást végez, interjúkat olvas, pályaleírásokat vizsgál. A harmadik szakaszban a diák meghozza a döntést az összehasonlított lehetőségek közül – akár végleges döntésként, akár ideiglenes elköteleződés formájában. Jól látható, hogy a pályaismeret kiemelt szerepet kap a második fázisban, ahol a diáknak aktívan kell ismereteket gyűjtenie a szakmákról. (Gati – Levin, 2001) Suhajda a doktori értekezésében a következő gondolatot fogalmazza meg a pályaismerettel kapcsolatban „*A pályaaorientációs folyamatban a pályaismeret két területét érdemes kiemelni: egyrészt a pályák osztályozási szempontjainak megismerését - amely részben tükrözi az adott ország gazdasági fejlettségi szintjét is - másrészt pedig a foglalkozások tartalmának (foglalkozási profil, pályaleírások) feltárását.*” (Suhajda, 2017, 30 o)

Pálvölgyi (2022) tanulmányából, amelyben azt vizsgálta, hogy a pályaaorientáció milyen hatással van a magyar diákokra, kiderült, hogy jelentős pozitív hatása van a

pályaorientációnak és ez egy olyan téma, amivel mindenképp érdemes foglalkozni és fejleszteni. Fejlődött a diákok karrierrel kapcsolatos önismeretük és tudatosságuk, a program során a diákok jobban tudták megfogalmazni jövőbeli terveiket, és összekapcsolni azokat saját érdeklődésükkel, erősségeikkel. Megnövekedett az önbizalmuk a pályadöntéssel kapcsolatosan. Az intervenció csökkentette a pályaválasztási szorongást, különösen azoknál, akik korábban bizonytalanabbak voltak. A tanulók jobban eligazodtak az információkeresésben, a döntéshozatalban, és a karrierrel kapcsolatos tervezésben. (Pálvölgyi, 2022)

Nemzetközi és hazai kontextusban is figyelemre méltó Pálvölgyi (2024) vizsgálata, amelynek keretében azt vizsgálta, hogy a magyar középiskolásokra milyen hatással van pályaorientációs foglalkozás, hogyan befolyásolja a tanulók karriermenedzsment-kompetenciáira és pályaorientációs jellemzőit. A kutatásban 188 tanuló vett részt két budapesti gimnáziumból, a 12 alkalmas, interaktív, digitális tananyagokra épülő kurzus során önismereti, pályaismereti és döntéshozatali készségeiket fejlesztették. A vizsgálat eredményei alapján a kísérleti csoport tanulóinál a 20 vizsgált változóból 13-ban szignifikáns pozitív változás történt, különösen a karriermenedzsment-kompetenciák, az önhatékonyság és a pályaorientációs aktivitás területén. Fontos megemlíteni, hogy csökkent a pályaválasztással kapcsolatos szorongás, és javult a diákok önreflexiója illetve a döntéshozatali magabiztossága. Pálvölgyi kiemeli, hogy ezek a változások félévvel a program lezárása után is kimutathatók voltak, és nem függtek a tanulók nemétől, tanulmányi eredményétől vagy szülei iskolai végzettségétől. A kutatás eredményei alapján azt javasolja, hogy a program továbbfejlesztett változata hivatalosan ajánlott kiegészítő pályaorientációs kurzusként jelenjen meg a magyar középiskolákban. (Pálvölgyi, 2024)

Borbély-Pecze (2016) tanulmányában a pályaorientáció és a szakképzés kapcsolatát elemzi, rávilágítva arra, hogy a két terület szorosan összefonódik, ugyanakkor számos félreértés és tévút jellemzi a hazai gyakorlatot. A szerző egyetért számos kortárs kutatóval és a témával foglalkozó szakemberrel abban, hogy a pályaorientáció nem egyszeri döntés, hanem egy életen át tartó, folyamatosan alakuló folyamat. Borbély-Pecze szerint a pályaorientáció nem pusztán egy iskolai szolgáltatás, hanem komplex, egész életen át tartó tevékenység, amelynek célja az egyén karrierdöntéseinek tudatos támogatása, valamint a munkaerőpiaci alkalmazkodóképesség fejlesztése. A pályaorientáció és a szakképzés kapcsolata akkor működik hatékonyan, ha a hangsúly nem kizárólag a beiskolázási kampányokon és a rövid távú utánpótlási célokon van, hanem a tanulók hosszú távú pályafejlődését segíti elő. Hangsúlyozza, hogy a pályaorientáció rendszerének átgondolása azért is szükséges, mert a

korábbi, egyszeri pályaválasztásra épülő modellek mára elavulttá váltak. A munkaerőpiac gyors változásai és a karrier sokszínűbbé válása miatt a fiataloknak nem egyetlen döntésre kell felkészülniük, hanem az egész életút során ismétlődő döntési helyzetekre. Kritikusan jegyzi meg, hogy a magyar oktatási rendszerben a pályorientáció gyakran formális, eseti jellegű tevékenységként jelenik meg, miközben az iskolai nevelés-oktatás egészébe való beépítése lenne indokolt. A tanulmány szerint a hatékony pályorientáció kulcsa az, hogy a tanulók valós ismereteket szerezzenek a pályákról, a képzési lehetőségekről és saját képességeikről. Ehhez nemcsak az iskolai pedagógusok és tanácsadók munkájára, hanem rendszerszintű együttműködésre is szükség van az oktatás, a gazdasági szereplők és a munkaerőpiaci intézmények között. Kiemeli, hogy a pályorientáció akkor tölti be valódi funkcióját, ha nemcsak a tanulók döntését segíti, hanem fejleszti karriermenedzsment-kompetenciáikat és önismeretüket is, előkészítve őket az élethosszig tartó tanulásra és tudatos pályafejlődésre. (Borbély-Pecze, 2016)

Nemzetközi kitekintésként és a magyar példával párhuzamba állításként szeretném bemutatni a Ohlemann és Driesel-Lange (2018) tanulmányát, akik a német középiskolások körében vizsgálták három tanéven keresztül 2015 és 2018 között. A pályorientáció pozitív hatásai közé sorolandó, hogy a diákok pályorientációs kompetenciái fejlődtek, a vizsgálat során a tanulók 57% magasabb szintű karrierkompetencia-profilba lépett elő. Azok a diákok, akik részt vettek strukturált pályorientációs órákon, gyorsabb és tartósabb fejlődést mutattak, mint azok, akik nem, a programok erősítették a tanulók önismeretét, döntési készségét, valamint a karrierrel kapcsolatos tájékozottságát (Ohlemann - Driesel-Lange, 2018). Ohlemann és Driesel-Lange (2018) tanulmányában említett karrierkompetencia profilt Akkermans és munkatársai (2013) a következőképpen definiálják: a karrierkompetenciák olyan tudatosan fejleszthető ismeretek, készségek és attitűdök összessége, amelyek képessé teszik az egyént arra, hogy pályáját aktívan formálja, megalapozott döntéseket hozzon, valamint hatékonyan reagáljon a munkaerőpiaci változásokra. A szerzők hangsúlyozzák, hogy a karrierkompetenciák nem veleszületett adottságok, hanem tanulás és tapasztalatszerzés útján fejleszthető erőforrások, amelyek kulcsfontosságúak az egyén sikeres pályafejlődése szempontjából. Az idézett definíció alapján a karrierkompetencia-profil három fő dimenzióra oszlik: önreflektív, kommunikációs és viselkedési kompetenciákra. Az önreflektív kompetenciák közé tartozik egyrészt a motivációra való reflektálás, vagyis annak tudatosítása, hogy mi mozgatja az egyént a pályaválasztás során, másrészt a saját képességek és erősségek felismerése és értékelése. A kommunikációs kompetenciák területén kiemelt szerepet kap a kapcsolatépítés, a szakmai hálózatok tudatos bővítése, illetve az önprofilírozás, ami azt jelenti, hogy az egyén képes bemutatni saját tudását, készségeit és tapasztalatait a

munkaerőpiacon. Végül a viselkedési kompetenciákhoz tartozik az aktív lehetőségkutatás, azaz a munka világában való tájékozódás és keresés, valamint a karrierirányítás, amely célkitűzéseken és a célok megvalósításán keresztül támogatja a pályaeépítést. (Akkermans és mtsa, 2013)

Borbély Pecze (2025) tanulmányában felveti a pályaismeret, pályaaorientáció egy érdekes aspektusát, mégpedig a kultúra befolyásoló erejét. *„A karrierfejlődés fogalma sok szempontból a modern kor szülötte. A pályák kiválasztása, módosítása vagy akár teljes megváltoztatása korábban nem tartozott a szakemberek által támogatott, tudatos folyamatok körébe. A munkatörténelem alapján régebben az emberek inkább egy adott munkát vagy munkahelyet választottak, mintsem életpályát. Ez különösen igaz a nem euróatlanti, nem judeo-keresztény kultúrák esetében.”* (Borbély Pecze, 2025, 5 o) Több országot is megemlít, ahol a kultúrát és a vallást is figyelembe kell venni illetve, hogy mi a különbség az asszimiláció és az integráció között.

## I.2 A pályorientációt befolyásoló tényezők

Külső tényezők	Belső tényezők	Elméleti megközelítések
Család és a szülők	Érdeklődés, motiváció	Parsons, Mulle: pályaalkalmasság, személyiség és szakma megfelelése
Iskola, képzési rendszer, képzési utak	Képességek	Roe: szülői viselkedés, szükségletkielégítés - érdeklődés, orientáció
Barátok, kortárs csoportok ha	Önismeret	Super: öndefiníció, önkép, életpályán belüli fejlődés
Munkaerőpiac és gazdasági, társadalmi környezet	Pályaválasztási érettség	Holland: érdeklődés-típusok és környezeti típusok illeszkedése
Regionális feltételek	Értékek	Thomae, Lange, Tiedemann, Busshoff: döntéssorozat
Információforrások elérhetősége		Ginsberg: életkori fejlődés, belső-külső tényezők kompromisszuma
		Daheim: szociokulturális determináltság
		Musgrave: társadalmi szerepek szocializációja
		Lent–Brown–Hackett: szociális tanulás
		Dawis: munkaalkalmazkodási modell
		Gottfredson: kognitív fejlődés és önfelfogás, genetikai és környezeti hatások kombinációja

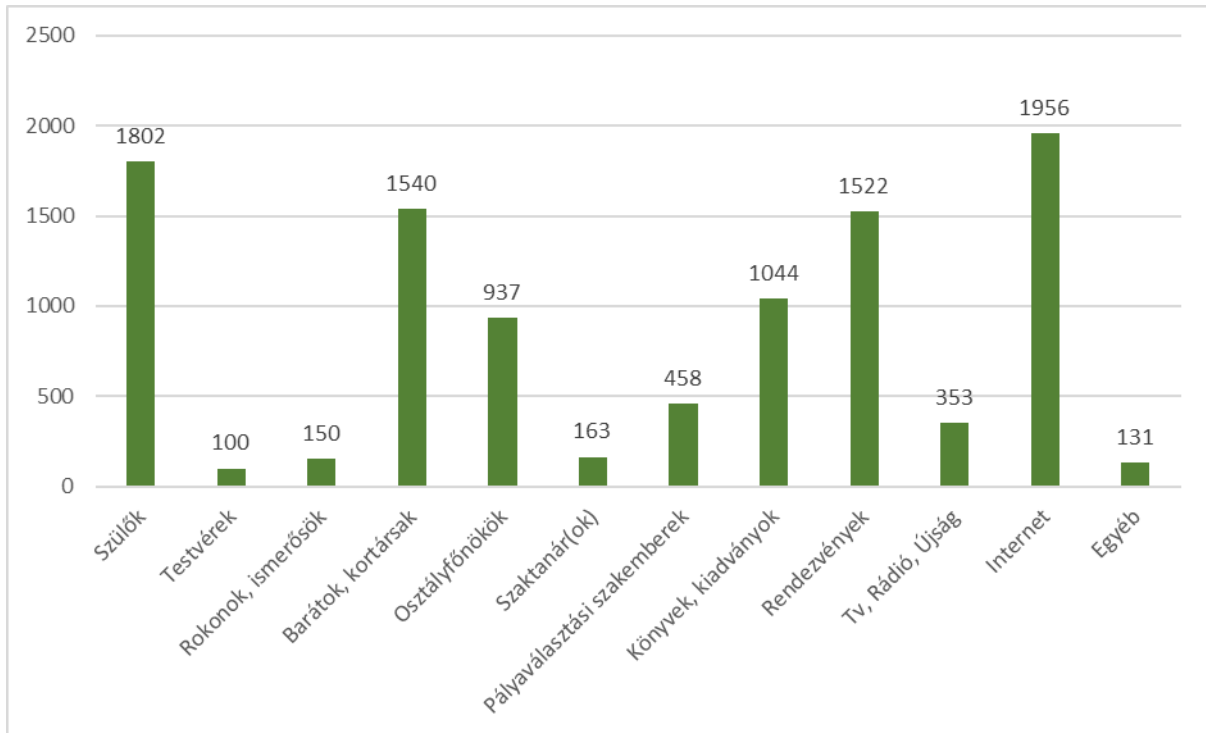
2. ábra - saját készítés – A pályorientációt befolyásoló tényezők és elméletek rendszerezése A szülők szerepe és lehetőségei a pályorientáció folyamatában elméletek, trendek a hazai és a nemzetközi kutatások, publikációk alapján ( Suhajda – Kovács – Ercsey, 2022)

A fenti táblázat jól összefoglalja a pályorientációt és egyben a pályaismeretet is befolyásoló tényezőket. Három csoportra bontottam az elemeket, külső tényezők, vagyis: a család és a szülők , az iskola, képzési rendszer, képzési utak, a barátok, kortárs csoportok, a munkaerőpiac és gazdasági, társadalmi környezet, a regionális feltételek illetve az információforrások elérhetősége. A belső tényezők csoportját alkotják: az érdeklődés, a

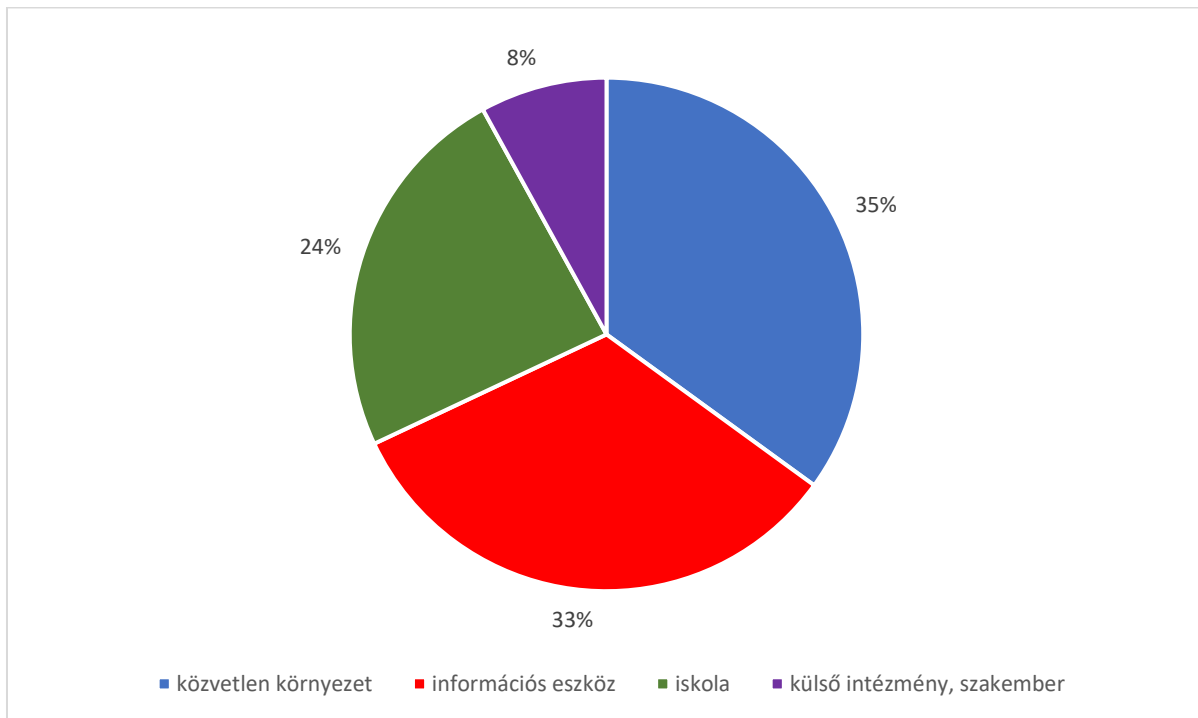
motiváció, a képességek, az önismeret, a pályaválasztási érettség és az értékek. Fontosnak tartom megemlíteni azokat az elméleti megközelítéseket, amelyek a pályaválasztásra ható tényezőket vizsgálták. A pályaalakmasságra alapozó elméletek Parsons és Mulle nevéhez köthetőek, amelyek szerint pályaalakmasság, személyiség és szakma megfelelése emelendő ki. Roe pszichoanalitikus megközelítése a gyermek szükségletkielégítését tartja fontosnak illetve szülők nevelési stílusát. *„Super az öndefiníció elméletét vezette be a pályalélektanba, amelynek középpontjában az önmeghatározás pszichodinamikai értelmezése áll.”* (Suhajda és mtsa, 2022, 9 o) A pszichodinamikai elméletek képviselőjeként tarthatjuk számon Hollandot, aki meghatározó elemként emeli ki a családot, a baráti kört illetve a munkaadó igényeit. A döntéselméletek képviselői: Thomae, Lange, Tiedemann és Busshoff döntéssorozatoknak adtak nagy hangsúlyt, ezzel is kiemelve, hogy itt nem egyszeri döntésről van szó. A fejlődéselvet hangsúlyozó pályaválasztási modellek esetében Ginsberg nevét érdemes megemlíteni, aki az életszakaszok fontosságára hívja fel a figyelmet, meghatározó, hogy egy-egy hatás milyen életszakaszban éri az embert. A szociokulturális meghatározottságra épülő elméletekhez köthető Daheim neve. *„Az elmélet szerint a képzési rendszerben pályaválasztás helyett az egyén számára pályakijelölés történik, mivel az egyes iskolák társadalmi rétegek szerint jelölnék ki foglalkozási pozíciókat a képzési idő folyamata során. Musgrave pályaválasztás-szocializációs elméletének középpontjában az egyéni életút során a különböző társadalmi szerepek elsajátítása és átvétele áll.”* (Suhajda és mtsa, 2022, 10 o) A XXI. Század fordulóján tűnt fel a szociális-tanuláseméleti modell, 1994-ben dolgozta ki Lent, Brown és Hackett azt a koncepciót, amely arra törekszik választ találni miként lehet fejleszteni a tudományos és szakmai érdeklődést. A munkához való alkalmazkodást modelljét Davis dolgozta ki, amely a munkakörnyezet és a szakmai érdeklődés kapcsolatát vizsgálja. Gottfredson elmélete szerint a pályaválasztás olyan folyamat, amely jelentős mértékű kognitív felkészültséget és gondolkodási képességet igényel.

Suhajda (2017) megfogalmazza doktori értekezésében a pályaismeret két fontos alappilléret, az egyik pályák rendszerezése, a másik pedig a pályaprofilok megismerése, vagyis az információ, tudás megszerzése az adott foglalkozásról. Az általa végzett kutatás – amelyben 10346 fő vett részt - alapján négy fő kategóriát lehet elkülöníteni az információszerzés forrásai körében. A közvetlen környezet kategóriába azokat az információforrásokat sorolta, amelyek a fiatalok számára a legkönnyebben elérhetőek. (pl.: szülő, család, rokon, barát, kortárs, ismerős) Az iskola kategóriához elsősorban azok az információforrások tartoznak, amelyekkel az iskolai környezetben találkozhat a diák. (pl.: osztályfőnök, egyéb pedagógus, iskolai nyílt nap, iskolalátogatás, pályaaorientációs óra, foglalkozás) Az információs eszköz kategóriába azokat az információforrásokat sorolta, amelyek alapján a

fiatal önállóan, külső személyes segítség nélkül képes tájékozódni a pályaválasztással kapcsolatos kérdésekről (pl.: könyv, egyéb pályaválasztási kiadvány, Internet, egyéb média, faliújság, szórólap) A külső intézmény, szakember pedig olyan az iskolától és a közvetlen környezettől független információforrás, amelyhez a diák pályaválasztással kapcsolatos kérdéseivel fordulni tud. (pl.: pályaválasztási szakember, választott pályán dolgozó egyéb felnőtt, FIT, pályaválasztási kiállítás, Educatio, nyári munka) (Suhajda, 2017)



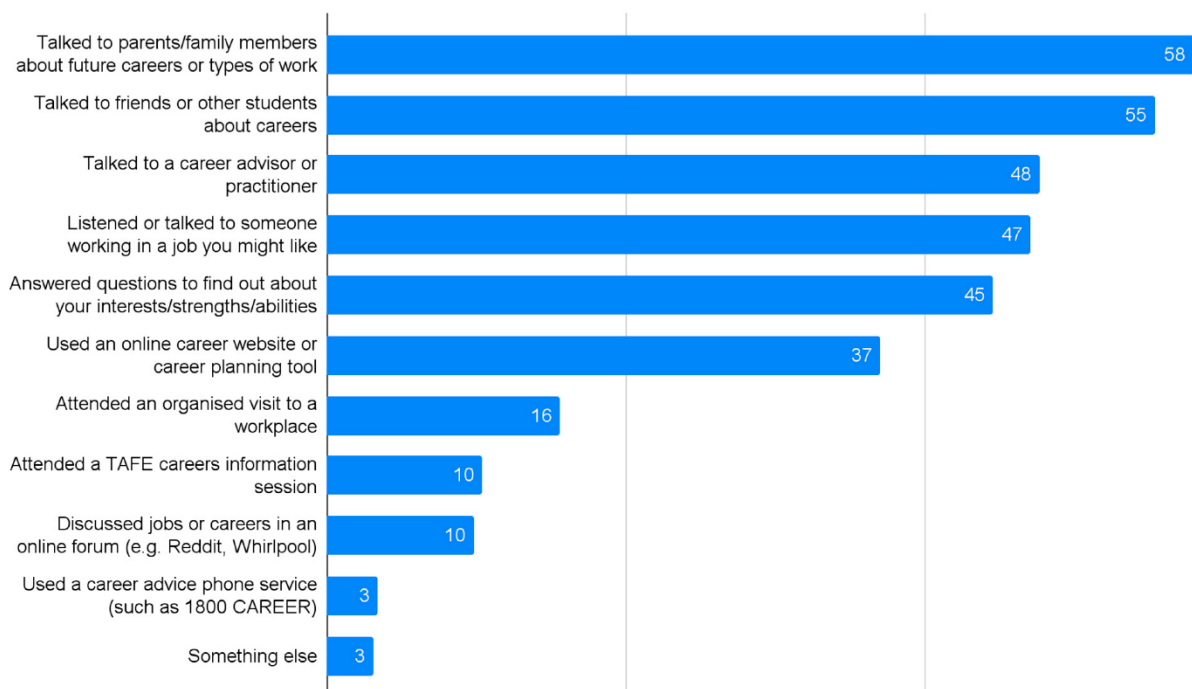
6. ábra - Diákok pályaválasztási döntésük előkészítése során igénybe vett források (Suhajda, 2017, 103.o)



7. ábra - Diákok pályaválasztási döntésük előkészítése során igénybe vett források (Suhajda, 2017, 103.o)

A fenti két diagramon jól látható, hogy a diákok a legnagyobb százalékban (35%) a közvetlen környezetüktől informálódtak ezt követte az információs eszközök igénybe vétele, mint a pályaválasztásukhoz szükséges információforrás (33%). Nem sokkal maradt le az iskola, mint információ forrás (24%) és legkisebb százalékban (8%) vették igénybe külső intézmény vagy pedig szakember segítségét.

Roberts és munkatársai (2023) végeztek vizsgálatokat 15-24 éves ausztrál fiatalok körében, hogy felmérjék milyen forrásból szerzik pályaismereteiket. A kutatásból kiderült, hogy hasonló forrásokból szerzik az információt, mint a 2017-es kutatásban részt vett magyar diákok. Ebben a vizsgálatban 1046 fő vett részt, melyből 58% városból származik, 32% vidékről, 10% pedig kisebb távoli térségekből.



8. ábra - Az alábbi tevékenységek közül melyiket végezted már el, hogy segítsen dönteni a jövőbeli karrieredről? (Which of the following activities have you ever done to help make decisions about your future career? (Roberts és munkatársai, 2023, 309 o)

A fenti diagram százalékos eloszlásban mutatja be, hogy az ausztrál fiatalok milyen fajta információ forrást vettek már igénybe a pályaválasztási döntés segítéseként. A legtöbben (58%) a szüleikkel vagy családtagjaikkal beszélgettek a jövőbeni karrierterveikről illetve szakmákról. Ezt követi szorosan (55%) a barátokkal vagy más diákokkal való beszélgetés a foglalkozásokról. A listában a harmadik elem mutat eltérést a magyar diákokhoz képest, mert az ausztrálok 48%-a beszélt karrier tanácsadóval vagy szakemberrel, míg a magyarok mindössze 4%-a választotta ezt az opciót. Megjelenik negyedikként a listában egy új elem, beszélni valakivel, aki olyan munkát végez, ami esetleg tetszhet, a diákok 47% élt már ezzel a lehetőséggel. Ezt követi egy felmérés az érdeklődés, képességek erősségekkel kapcsolatban, amit a diákok 45%-a töltött már ki. 37%-uk használt olyan karrier portált vagy karrier tervezési eszközt, amely segítséget, információt nyújt a pályaválasztáshoz. Ismét egy új elem jelenik meg, amely egy vezetett túra a munkahelyen, ezen a diákok 16% vett már részt. Karrier tájékoztató esemény (TAFE - Technical and Further Education careers information session) a lista alján helyezkedik, 10% vett már részt ilyen rendezvényen. Szintén 10% online fórumon beszélgetett karrierterveiről. 3%-uk hívta már az 1800 Career Advice phone service-t, amely egy Ausztráliában elérhető, ingyenesen hívható szám, amelyet a Nemzeti Karrierintézet (National Careers Institute, NCI) vagy más állami karriertámogató szervezetek működtetnek. A tanulmányból kiderült, hogy a különbség fedezhető fel a városi és a vidéki térségekből származó diákok preferenciái között az információ szerzés terén. „A távoli és vidéki

*területeken élő fiatalok nagyobb valószínűséggel támaszkodtak informális forrásokra és interperszonális hálózatokra, míg a nagyvárosi fiatalok nagyobb hozzáféréssel rendelkeztek intézményi és online forrásokhoz.”* (Roberts és mstai, 2023, 309 o) A vidéki és távoli térségekben élő fiatalok inkább informális csatornákat (pl. család, barátok, ismerősök) és személyes kapcsolati hálót használnak, míg nagyvárosi fiatalok szívesebben használják az intézményi és online forrásokat. Ebből levonható az a következtetés, hogy a lakóhely földrajzi jellege hatással van arra, milyen típusú pályainformációkat érnek el a fiatalok, és hogyan alakítják ki karrierdöntéseiket. Erre vonatkozik az én egyik hipotézisem is, mely szerint a kisebb városban vidéken nagyobb szerepe van a pályaismeretben és a pályaválasztásban a szülők befolyásának mint a fővárosban. (Roberts és mtsai, 2023)

### 1.3 A pályaaorientáció önismereti és a pályaismereti elemei

Riba és Goswami (2024) tanulmányában értekeznek az önismeret és a pályaaorientáció fontosságáról a fiatalok életében. Azt a megállapítást teszik, hogy legtöbb felnőttkori képesség megszerzése illetve a gondolkodás felnőtté válása a 16 kor körül feltételezhető. Az iskolának meghatározó szerepet tulajdonítanak az önismeret fejlesztésében és növekedésében, amelyről a múltban az öntudat szinonimájaként gondolkodtak. *„A kortárs pszichológusok azonban az önismeret olyan folyamatként magyarázzák, amelynek során az egyén tudata befelé irányul (ellentétben a külső világ felé irányuló tudattal), annak érdekében, hogy meghatározza, milyen mértékben állnak összhangban külső cselekedetei és viselkedése belső meggyőződéseivel, értékeivel, elveivel, normáival stb. Az önismeret akkor jön létre, amikor egy személy (objektíven) értékeli, hogy (szubjektíven) azt teszi-e, amit tennie kellene* (Duval és Wicklund, 1972).” (Riba – Goswami, 2024, 2173 o)

Flemming (2021) hangsúlyozza, hogy az önismeret nem egyetlen képesség, hanem több mentális folyamat összehangolt működése: például a hibák felismerése és az élményeinkről való gondolkodás. Korábban nehéznek bizonyult mérni, meghatározni és tanulmányozni az önismeret, azonban az idegtudomány egy új ága, a metakognitív idegtudomány lerántja a leplet arról, hogy az emberi elme hogyan reflektál önmagára. Az innovatív laboratóriumi tesztek és a legújabb agyi képalkotó technológiák kombinálásával egyre részletesebb képet kapunk arról, hogyan működik az öntudat, mind kognitív, mind biológiai folyamatként. A kutatásoknak köszönhetően egyre részletesebb képet kapunk arról, hogyan működik az öntudat, mind kognitív, mind biológiai folyamatként. *„A metakognitív absztrakt jellege értelmet nyer, ha figyelembe vesszük, hogy a prefrontális hierarchia legfelsőbb szintjei az agy más részeiről származó inputok széles skálájához férnek hozzá. Széles látószögű lencsével rendelkeznek,*

*amely sok különböző információforrást egyesít, és lehetővé teszi számunkra, hogy készségeink és képességeink absztrakt modelljét felépítsük. Az egészséges agy képzalkotása alátámasztja a Shimamura amnéziás betegeiből levont következtetéseket: a prefrontális kéreg az öntudatosság kulcsfontosságú központja. A metakognícióban és a gondolatolvasásban szerepet játszó agyi aktivitások egyértelmű átfedését figyelték meg a ventrális és az elülső mediális prefrontális kéregben.” (Flemming, 2021, 64 -75)*

Szilágyi (2012, 12 o) –az önismeret kialakulását ismerteti, mely meghatározó a pályaeépítésben és ezáltal a pályaismeret fontos eleme is. „Az önismeret a különböző tevékenységek sorozatában alakul ki. Forrásai: 1. saját élményvilágunk tudatosítása; 2. környezetünk, a másik ember magatartásunkra adott reakcióinak tárgyilagos önvonatköztatott értelmezése; és legfőképpen 3. az élet valamennyi területén elért – a szó legtágabb értelmében vett – teljesítményünk értékelése. Az önismeret egyik létfontosságú területe az ún. lehetséges énképeké. Az önismeretnek ez a válfaja arra vonatkozik, hogy miként gondolkoznak az emberek saját lehetőségeikről és a jövőjükéről.” Az önismeret meghatározó szerepet játszik a szakmai preferenciák kialakulásában és fejlődésében valamint a szakmai életpálya megválasztásában és későbbi szakmai elégedettségben. Az önismeret releváns elemei a pályafejlődés és egyben pályaismeret szempontjából az érdeklődés, a képességek, az érték és a munkamód. Carlstrom és Hughey (2014) a tanulmányában a következőket emeli ki a pályaaorientációval kapcsolatban: a karrier-választásban az érdeklődési körök meghatározó szerepet játszanak. Az érdeklődés már a tanulmányok korai szakaszában befolyásolja a döntéshozatalt. Hangsúlyozza, hogy a képességek és készségek tudatosítása része kell legyen a pályaaorientációs tanácsadásnak, mivel ezek alapot adnak a megfelelő tanulmányi és szakmai irányok kijelöléséhez. Az értékek olyan belső iránytűk, amelyek alapján fontossági sorrendet állítunk fel a döntéseinkben. Azok a diákok, akik tisztában vannak azzal, hogyan szeretnek dolgozni (pl. csapatban, önállóan, változatos környezetben stb.), jobban meg tudják ítélni, hogy az adott munkatípus illeszkedik-e a személyes működésmódjukhoz. (Carlstrom – Hughey, 2014) Összegezve a tanulmány leírja, hogy, hogyan lehet az önismeretet a pályaaorientációs tanácsadásban strukturáltan fejleszteni ezeknek az alapvető tényezőknek - érdeklődés, képességek, értékek, munkamód – feltárásával és rendszerezésével.

Mivel az önismeret formálódása és a pályaaorientációs kompetenciák kialakulása már gyermek- és serdülőkorban megkezdődik, különösen fontos szerep hárul az iskolai nevelésre és oktatásra. Az iskola ugyanis nem csupán a tudásátadás színtere, hanem olyan szocializációs közeg is, ahol a tanulók fokozatosan megtanulják felismerni erősségeiket, érdeklődési területeiket, kialakítják tanulási és munkaszokásaikat, és elkezdik megfogalmazni jövőbeli terveiket. A

pályaorientációs folyamat így szorosan kapcsolódik az oktatási rendszerek struktúrájához és lehetőségeihez, amelyek eltérő módon támogatják a tanulók döntéshozatalát és pályafejlődését. Ebből következően a pályaorientáció vizsgálatakor elengedhetetlen, hogy áttekintsük a magyar iskolarendszer felépítését és működését is, hiszen ez az a keretrendszer, amely meghatározza, milyen életkori szakaszokban és intézményi szinteken nyílik lehetőség az önismeret fejlesztésére, a kompetenciák erősítésére, valamint a továbbtanulási és pályaválasztási döntések támogatására. A pályaismeret szempontjából meghatározó, hogy egy fiatal milyen oktatási intézményben kezdi meg tanulmányait, hiszen ez hatással van a számára elérhető információkra, lehetőségekre és a későbbi döntéseire is.

Fazakas (2009) doktori értekezésében a pályaorientáció három alapvető összetevőjét különíti el: az önismeretet, a pályaismeretet és a képzési lehetőségek ismeretét. Megfogalmazása szerint a pályaismeret a különböző foglalkozások, szakmák és munkaterületek tartalmára, követelményeire és jellemzőire vonatkozó rendszerezett tudást jelenti, amely segíti a tanulókat abban, hogy reális képet alkothassanak a munka világáról és saját lehetőségeikről. A pályaismeret két fő komponense a pályák rendszerezésének megismerése – amely a gazdasági fejlettségi szintet is tükrözi – valamint a foglalkozási profilok és pályaleírások feltárása, amelyek konkrét információt nyújtanak az egyes pályák követelményeiről és kompetenciaigényeiről. Fazakas kiemeli, hogy az iskola a pályaorientáció kiemelt színtere, mivel a tanulók itt szervezett keretek között érhetők el, és személyre szabott fejlesztés valósítható meg. Az oktatási intézmények nemcsak tudásközvetítő, hanem szocializációs és nevelési funkciót is ellátnak, ezáltal meghatározó szerepük van az önismeret és a pályaismeret fejlődésében. Az iskolai pályaorientáció célja, hogy a tanulók felismerjék saját érdeklődésüket, képességeiket és értékeiket, majd ezeket összhangba hozzák a pályák világával. Fazakas szerint a pályaismeret strukturált fejlesztése az iskolai nevelés szerves része kell legyen, hiszen ez alapozza meg a tudatos és megalapozott pályadöntést, valamint elősegíti a fiatalok alkalmazkodását a változó munkaerőpiaci környezethez. (Fazakas, 2009)

A képzési struktúra és az intézmények földrajzi elhelyezkedése jelentősen befolyásolhatja azt is, hogy egy fiatal egyáltalán hozzáfér-e ezekhez az információkhoz, vagy mennyire érzi magát korlátozva választási lehetőségeiben. Magyarországon a tankötelezettség a gyermekek 6 és 16 éves koruk között áll fenn. Szeretném bemutatni, hogy milyen középfokú oktatási intézmények közül választhatnak a diákok, illetve ezekből az intézményekből milyen további utak vezetnek el a szakmákhoz, foglalkozásokhoz, pályákhoz.

A gimnázium általános műveltséget megalapozó, valamint érettségi vizsgára és felsőfokú iskolai tanulmányok megkezdésére felkészítő nevelés-oktatást biztosít, négy, hat vagy nyolc

– nyelvi előkészítő évfolyam esetében öt, hét vagy kilenc – évfolyammal működik. A gimnáziumi tanulmányokat lezáró, országosan egységes érettségi vizsga egyben a felsőoktatási intézményekbe való felvételi vizsga része is.

A szakgimnázium öt évfolyammal működő intézmény, amely művészeti, pedagógiai és közművelődési képzést folytat, szakgimnáziumi érettségi és szakképesítés megszerzésére, szakirányú felsőfokú iskolai továbbtanulásra, valamint szakirányú munkába állásra készít fel. Szakmai képzést nyújt, az ötödik évfolyamon kizárólag szakmai képzés folyik.

A technikumban érettségi és technikus szintű szakképzettség szerezhető, az öt, néhány esetben hat éves képzés egyesíti a gimnázium és a szakma tanulás előnyeit. A technikumban az első két évben átfogó alapozó ágazati ismereteket sajátítják el a diákok, majd ágazati alapvizsgát tesznek. A 10. évfolyam végén ágazaton belül szakmát választanak, és lehetőség szerint duális képzésben folytatják tanulmányaikat. A technikumban érettségizőknek a szakmai vizsga lesz az ötödik érettségi tantárgyuk, amely emelt szintű tantárgyi érettséginek minősül. Az öt év elvégzése után egyszerre kapnak a diákok érettségi bizonyítványt és technikus oklevelet, illetve a nyelvvizsga megszerzésére is van lehetőségük.

A szakiskolában a sajátos nevelési igény jellegéhez igazodó oktatás és a Szakmajegyzéken szereplő szakmára, vagy a Képzési és Kimeneti Követelményekben meghatározott részsakmára felkészítő szakmai oktatás, illetve szakképesítésre felkészítő szakmai képzés folyhat. A szakiskolában a szakmai oktatás – a sajátos nevelési igény típusától függően – a képzési és kimeneti követelmények vagy a képzési és kimeneti követelmények alapján készített speciális kerettanterv szerint, a szakmai képzés a programkövetelmény alapján készített speciális kerettanterv szerint folyhat.

A szakképző iskola három (esetenként négy) éves, célja a szakmára való felkészítés. Az ágazati ismereteket adó első év és ágazati alapvizsga után, a 9. osztály végén kerül sor a konkrét szakmaválasztásra. A következő két évben duális képzés formájában vállalatoknál, vállalkozóknál sajátítják el a tanulók a szakmai ismereteket. Tanulmányaik végén szakmai vizsgát téve szakmát szereznek. A szakképző iskolában a szakmai vizsga után további két év alatt esti tagozaton lehet érettségizni.

Mivel a szakképző iskolákban és a technikumokban is ágazati alapozás zajlik az első tanév során, a 9. évfolyam végén biztosított az átjárás a két képzési forma között, méghozzá különbözeti vizsga letétele nélkül.

Az oktatási rendszerhez az alapfokú művészeti iskolák is hozzátartoznak, amelyek abban segítik a tanulókat, hogy kibontakoztathassák művészi képességeiket, fejleszthessék

tehetségüket, és felkészülhessenek a művészeti irányú továbbtanulásra. Ezek az iskolák a nappali tanulmányokkal párhuzamosan látogathatók, általában alacsony térítési díj mellett.

A kollégiumok szintén az oktatási intézményrendszer részei, és elsősorban a köznevelési intézményekbe járó diákokat szolgálják. Nemcsak lakhatást biztosítanak, hanem nevelési feladatot is ellátnak, akár önálló intézményként, akár valamely középfokú iskola részeként, közös igazgatás alatt működve.

A felsőoktatásban különböző programok közül lehet választani: felsőoktatási szakképzés, alapképzés, mesterképzés, osztatlan képzés, szakirányú továbbképzés és doktori képzés. A tanulmányok nappali, esti, levelező vagy távoktatásos formában is végezhetőek. A doktori képzés (PhD/DLA) lehet főállású vagy munka melletti, a szakirányú továbbképzések jellemzően munka mellett folytathatók.

A felsőoktatási szakképzés érettségire épül, de nem ad diplomát – a megszerzett végzettséggel viszont munkába lehet állni, vagy beszámítható az alapképzésbe. Az alapképzés három–négy évig, a mesterképzés további egy–két évig tart. Néhány területen például orvos, jogász, tanár osztatlan, hosszabb képzések működnek, amelyek egyből mesterdiplomát adnak.

Az intézményeket a jogszabály (2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról) három kategóriába sorolja: egyetem, alkalmazott tudományok egyeteme és főiskola.

Egyetem az lehet, ahol több alapszak, mesterszak és doktori képzés is elérhető, magas a tudományos fokozattal rendelkező oktatók aránya, és bizonyos szakokat idegen nyelven is oktatnak.

Az alkalmazott tudományok egyeteme gyakorlatorientált képzést kínál, több duális programmal és szintén komoly szakmai háttérrel.

A főiskola kisebb szervezetű intézmény, ahol az oktatók egyharmada rendelkezik tudományos fokozattal. (Eurydice)

Az iskola tehát nem csupán oktatási helyszín, hanem a pályaismeret egyik legfontosabb közvetítő közege is, amely jelentős hatással van a diákok jövőjére és lehetőségeire. Ezért elengedhetetlen, hogy az oktatási intézmények aktív szerepet vállaljanak a pályaaorientációban.

Az oktatási rendszer felépítése jól mutatja, hogy a fiatalok különböző életkori szakaszokban kerülnek pályadöntési helyzetekbe, azonban ezek a döntések csak akkor lehetnek tudatosak és megalapozottak, ha megfelelő információkkal rendelkeznek a továbbtanulási és munkalehetőségekről. A pályaaorientáció ezért nem merül ki az önismeret fejlesztésében,

hanem szorosan összekapcsolódik a pályaismerettel is. A pályaismeret a pályaaorientáció egyik kulcsterülete, amely a különböző foglalkozások, szakmák és munkaterületek megismerését jelenti. Ennek célja, hogy a fiatalok reális képet alkothassanak a munka világáról, és tisztában legyenek az egyes pályák követelményeivel, kompetenciaigényével, fejlődési lehetőségeivel és munkaerőpiaci helyzetével. Fazakas (2009) a pályaismeretet olyan komplex tudásterületként határozza meg, amely a pályák világának megértését szolgálja. A pályák megismerése szerinte nem pusztán az egyes foglalkozások felsorolását jelenti, hanem azok társadalmi, gazdasági és kompetenciaalapú összefüggéseinek feltárását is. A pályák rendszerezése segít a tanulóknak abban, hogy felismerjék érdeklődési irányukat, képességeiket, és ezeket a különböző pályaterületekhez tudják kapcsolni. A pályák bemutatása ezért nem elszigetelt információátadás, hanem az önismeret fejlesztését támogató, reflektív folyamat, amelyben a tanulók saját élményeiket és értékeiket is beépítik a pályákról alkotott képükbe. A pályaválasztás nemcsak az oktatási rendszer struktúrájától, hanem attól is függ, hogy a fiatalok milyen foglalkozásokat ismernek meg, és ezekhez milyen képzet társul bennük. A pályák világa rendkívül sokszínű és folyamatosan változó: új szakmák jelennek meg, mások elavulnak vagy átalakulnak. (Fazakas, 2009) A szakmákat Magyarországon a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR–08) és az Országos Képzési Jegyzék dokumentálja és rendszerezi. Karolinu és Poór (2017) foglalja össze a Emberi erőforrás menedzsment kézikönyvben FEOR alapjait: Magyarországon 1975-ben vezették be a FEOR-t, a foglalkozások besorolására, megkülönböztetésére szolgáló osztályozási és kódrendszert, amely felépítésében követi az érvényes nemzetközi osztályozást. A foglalkozásokat egy négy számjegyes decimális rendszerbe sorolja be. Ezen belül az első számhely a foglalkozási főcsoportot, a második a foglalkozási csoportot, a harmadik a foglalkozási alcsoportot, a negyedik pedig magát a foglalkozást jelenti. A „foglalkozás” megnevezés a ténylegesen gyakorolt tevékenység tartalmából indul ki, emellett figyelembe veszi az iskolázottság, szakképzettség szintjét. A FEOR–08 főcsoportjainak megnevezése:

- Törvényhozók, igazgatási, érdekképviseleti vezetők, gazdasági vezetők;
- Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások;
- Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások;
- Irodai és ügyviteli (ügyfélforgalmi) jellegű foglalkozások;
- Szolgáltatási jellegű foglalkozások;
- Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások;

- Ipari és építőipari foglalkozások;
- Gépkézelők, összeszerelők, járművezetők;
- Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások;
- Fegyveres szervek foglalkozásai.

(Karolinu és Poór, 2017, 32 o.)

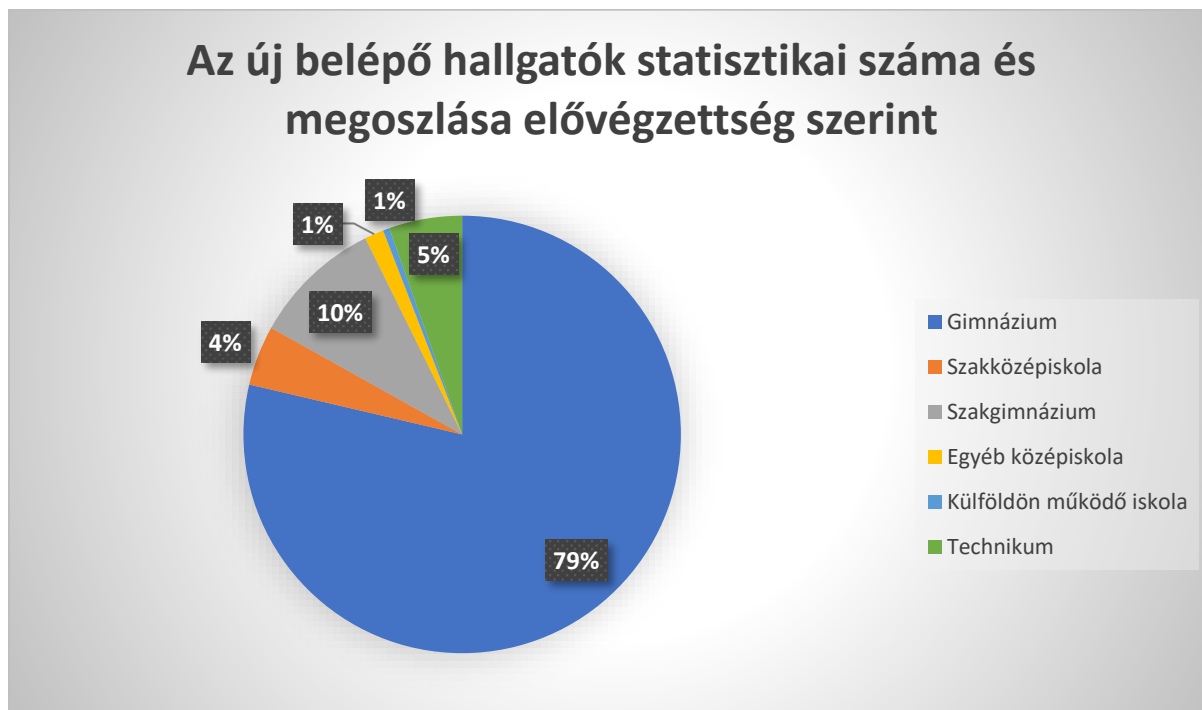
Szakmai végzettség többféle képzési formában is szerezhető, például technikumban, szakképző iskolában, de akár egyetemen is, bizonyos területeken. A korábbi OKJ (Országos Képzési Jegyzék) rendszerét ma már a Szakmajegyzék váltotta fel, amely meghatározza az államilag elismert alapszakmákat. Ezek közül a diákok választhatnak, és a képzés elvégzése után szakképesítést szerezhetnek. Jelenleg legfrissebb a 2024.évi Szakmajegyzék, amely 179 szakmát foglal magában, amelyet 28 ágazatban rendszerez. A szakmajegyzéket kiadó rendeletet a 12/2020. (II.7) Korm. rendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról, a legutóbbi módosítása pedig a 129/2024. (VI. 17.) Korm. rendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 12/2020. (II. 7.) Korm. rendelet módosításáról.

A pályák bemutatása és megértése elengedhetetlen eleme a tudatos pályaválasztásnak. Minél több információval rendelkezik egy fiatal az egyes foglalkozások tartalmáról, követelményeiről, elvárt kompetenciáiról és fejlődési lehetőségeiről, annál megalapozottabb döntést tud hozni.

#### 1.4 Regionális munkaerőpiaci és oktatási jellemzők

Ahhoz, hogy átfogó képet kapjunk a pályaismeretről, fontos beszélni az adott terület adta lehetőségekről és helyzetéről vagyis a környezet befolyásoló erejéről. Először is szeretném bemutatni, hogy Pest vármegyében, ahol az ország fővárosa Budapest is található, milyen a képzési és munkaerőpiaci helyzet. 6390 km<sup>2</sup>-ről beszélünk, ahol 187 település és 54 város található, lakossága pedig a 2025-ös KSH adatok alapján 3,021,343 fő Budapest népességét is beleszámítva. Középfokú oktatási intézmények tekintetében Budapest a legkiemelkedőbb város a megyében, 267 oktatási intézményből 195 Budapesten található a KIR (Köznevelési Információs Rendszer) nyilvántartása alapján. A középfokú oktatási intézmények közé sorolandó a gimnázium, a technikum, szagimnázium, a szakképző iskola és a szakiskola. A 2022/2023-as őszi felsőoktatási tanév statisztikai adatai alapján, amely a hallgatók elővégzettségét kutatta a legtöbben gimnáziumi végzettséggel rendelkeztek, az egyik legkisebb csoportot alkotja a technikum végzettségük. Ez a felmérés megerősíti azt az

elgondolást, hogy a legbiztosabb út az egyetemi végzettség eléréséhez a gimnáziumi tanulmányok, bár a technikumok célja az, hogy szakmai végzettséget és felsőoktatásra való felkészítést is biztosítsanak, ebből az eredményből arra következtettek, hogy ezek a tanulók elhelyezkedtek a munkaerőpiacon a továbbtanulás helyett. (Mihók, 2020)



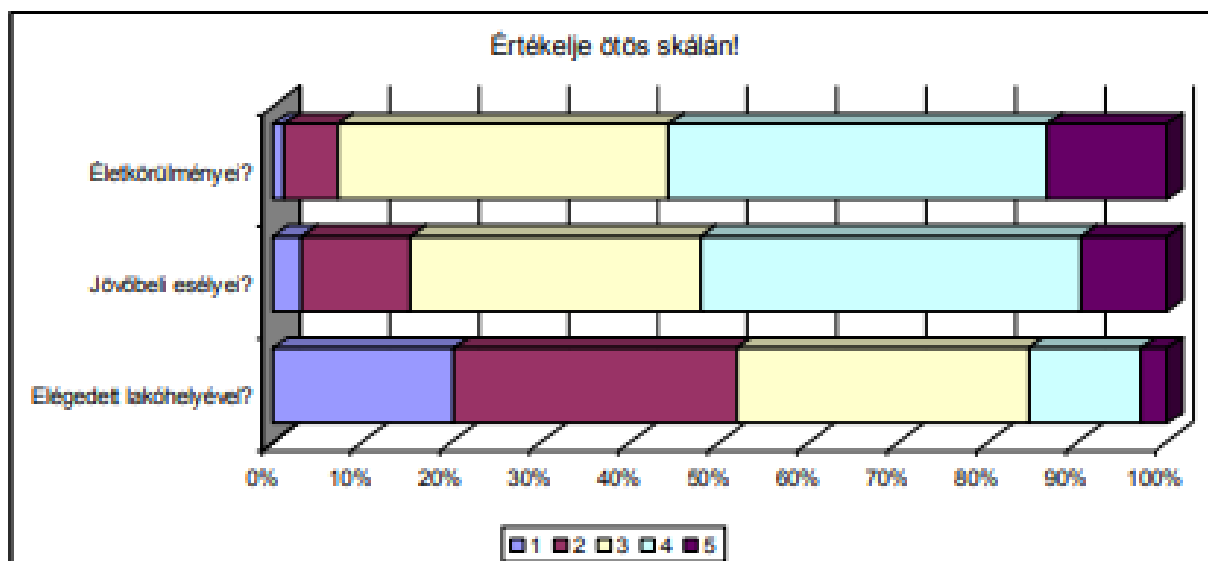
3. ábra - saját készítés KIR statisztika alapján: 1.3. Az új belépő hallgatók statisztikai száma és megoszlása elővégzettség szerint

A KSH és a Felvi.hu adatai alapján a 2024/2025-ös tanévben Pest vármegyében 38 felsőoktatási intézmény működik, ebből pedig 34 Budapesten található. Ebben a 38 intézményben összesen 1316 szak indult, de ebbe számba természetesen beletartozik az szorzó, hogy az adott képzés nappali vagy levelező esetleg esti tagozat, államilag támogatott finanszírozású vagy pedig önköltséges. Magyarországon foglalkoztatottak össz létszáma 2024-ben 4,699,300 ebből 1,556,300 fő Pest vármegyében dolgozik, Budapesten pedig 887,700 embert foglalkoztatnak.

Somogy vármegye, amely a Dél-dunántúli régióhoz tartozik 6065 km<sup>2</sup>, összesen 246 település tartozik hozzá, amelyből 16 város. Összehasonlításként mutatnám be ezt a megyét, illetve azon belül is Kaposvárt, mert a kutatásomban a budapesti iskola mellett egy kaposvári iskola diákjai által kitöltött kérdőív is elemzésre kerül. A 2025-ös KSH adatok alapján a lakossága 290,245 fő. A vármegyében 16 középfokú oktatási intézmény működik, ebből nyolc Kaposváron a KIR (Köznevelési Információs Rendszer) nyilvántartása alapján. A KSH és a Felvi.hu adatai alapján a 2024/2025-ös tanévben Somogy megyében két felsőoktatási intézmény működik, ebből pedig egy Kaposváron található. Ebben a két intézményben

összesen 90 szak indult, de ebbe számba természetesen beletartozik az szorzó, hogy az adott képzés nappali vagy levelező esetleg esti tagozat, államilag támogatott finanszírozású vagy pedig önköltséges. (Kerese, 2012)

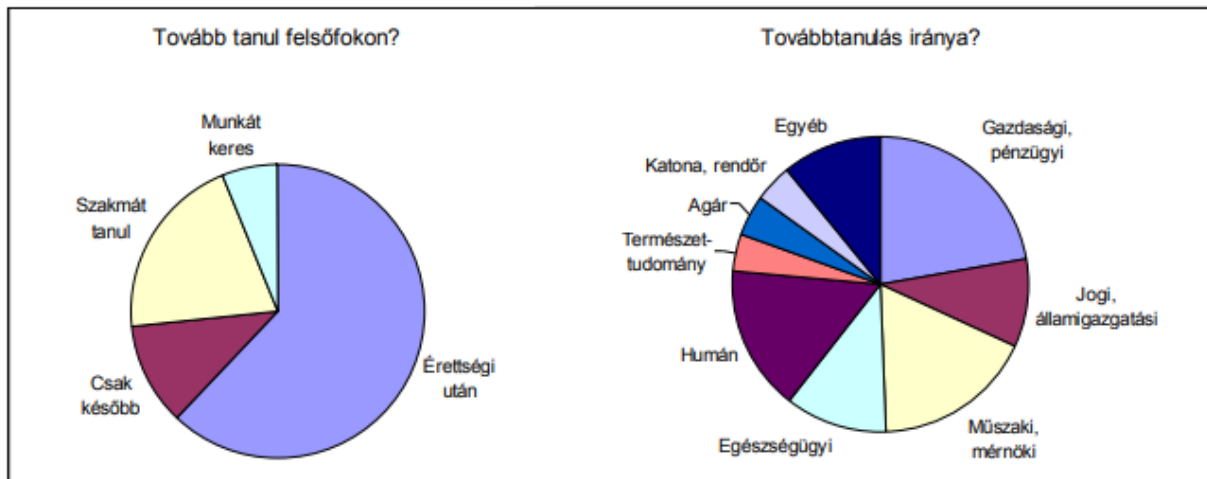
Kerese (2012) egy nagyon fontos gondolatot fogalmaz meg a PhD értekezésében, amely a Somogy vármegye településrendszerének fejlődése térszerkezeti és demográfiai aspektusait vizsgálja: „A jövő szempontjából a fiatalok viselkedése a döntő, akik a rurális terekből veszélyes arányban vándorolnak el”. (Kerese, 2012, 157 o) A 2011-ben készült kérdőíves felmérés, amelyben 1796 érettségi előtt álló fiatal fejtette ki véleményét, azt a képet mutatta, hogy a legtöbben elhagynák jelenlegi Somogy vármegyei lakhelyüket.



4. ábra - Kerese Tibor Somogy megye településrendszerének fejlődése térszerkezeti és demográfiai aspektusból (Kerese, 2012, 157 o) - Az érettségiző diákok szubjektív helyzetértékelése Somogyban

A fenti diagramból jól látható, hogy az elvándorlás fő oka a lakóhellyel való elégedetlenség lehet, hiszen a válaszadók mindössze 3%-a adott maximális pontot arra a kérdésre, hogy elégedett-e a lakóhelyével. A jelenlegi életkörülményeivel és a jövőbeli esélyét a diákok viszonylag nagy százaléka (40%) négy pontot adott az ötből, viszont a maximális pontot kicsivel több mint 10%-uk adott. A diagram alapján jól látható, hogy a válaszadók közül kevesen adtak maximális pontszámot a jelenlegi lakóhelyükre, még akkor sem, ha az egyes szempontok alapján elégedettek voltak vele. Ez arra utalhat, hogy a fiatalok körében gyakran megfigyelhető a maximalizmus, vagyis, hogy még a viszonylag kedvező körülmények ellenére is hiányérzetük van, mert nem tartják elég jónak azt, ami van. Damian és munkatársai (2021) szerint a serdülők többsége úgy érzi, mások elvárásainak csak akkor tud megfelelni, ha minden szempontból tökéletesen teljesítenek. Ez a fajta gondolkodás az értékelések során is visszaköszönhet: a diákok nem adnak maximális pontszámot, mert érzik, hogy lehetne jobb

akár a környezet, akár az elérhető lehetőségek szempontjából. „Érdeemes megjegyezni, hogy a serdülők többsége (57%) közepes szintű, egyre növekvő társadalmi elvárásoknak megfelelő perfekcionizmust mutatott, ami azt jelzi, hogy ebben a fejlődési szakaszban sok serdülő egyre inkább úgy gondolja, hogy mások tökéletességet várnak el tőlük, és hogy mások általi elfogadásuk a tökéletesség elérésétől függ. Ez összhangban áll a fejlődési elméletekkel, amelyek szerint a serdülőkor az a időszak, amikor a serdülők jobban érzékenyek mások elvárásaira, és amikor a rájuk nehezedő külső nyomás nagyobb.” (Damian, és mtsai, 2021, 24 o).



5. ábra - Kerese Tibor Somogy megye településrendszerének fejlődése térszerkezeti és demográfiai aspektusból (Kerese, 2012, 157 o) - Az érettségizők továbbtanulási szándékai Somogyban

Kerese (2012) a továbbtanulás témakörét és beleépítette a kérdőívébe, amelynek eredménye a fenti diagramon látható. Kiemeli az értekezésében, hogy „Huszadrész körüli hallgatója lehet Somogyból a természettudományi, az agrár és a közszolgálati pályákra képző felsőoktatási intézményeknek, míg a diákok tizede egyéb szakokat jelölt meg. Érdekes, hogy a megye gazdasági és felsőoktatási profiljában is jelentős szerepet játszó agrárium gyengén vonzza csak a megye fiataljait.” (Kerese, 2012, 159 o) A legelterjedtebb választás 2011-ben a gazdasági pénzügyi pálya volt, ezt követte a műszaki, mérnöki és végül, de nem utolsósorban szintén népszerű választás volt a humán terület. Megjelölt érdeklődési területként szerepelt még a jogi, államigazgatási pálya, az egészségügyi terület, a természettudományos pályák, a katona és rendőr és végül pedig az agrár. A fiatalok továbbtanulásra vonatkozó tervei megoszlóan alakultak. 2/3-uk szeretett volna rögtön érettségi után továbbtanulni egyetemen vagy pedig főiskolán. Tizedük gondolta úgy, hogy nem egyből kezdi el az egyetemet, amely manapság egyre gyakoribb döntés.

A gap year fogalma, vagyis általában egy éve szünet középiskolai tanulmányok és a felsőoktatási tanulmányok vagy pedig tanulmányok és a munkakezdés között az 1960-as évek hippie mozgalmából ered, amikor a fiatalok elkezdtek külföldre utazni, önkéntes munkát végezni vagy fizetett munkát vállalni egy időre. Guomei és Wei (2017) tanulmánya szerint a gap year nem korlátozódik az utazásra, az önkéntes munkára vagy a munkára; tágabb meghatározást kínál: 3-24 hónapos időszak, amely alatt az egyén ideiglenesen elhagyja a formális oktatást, képzést vagy munkát, hogy szünetet tartson. Napjainkban a gap year a karrierépítés általános és egyre jelentősebb jellemzőjévé vált. Egy 2000 résztvevővel végzett nemzetközi felmérés szerint minden hetedik ember már vett ki egy „gap year”-et a munkából, és több mint 75%-uk fontolgatja, hogy a jövőben is így tesz. (Guomei – Wei, 2017)

A somogyi diákok viszonylag nagy százaléka szakmát tanulna a felsőfokú továbbtanulást helyett, illetve egy kis részük pedig egyből munkát keresne a középiskolai tanulmányok befejezése után.

A fenti elemzésekből és diagramokból jól látható, hogy mekkora különbségek jelentkeznek egy országon belül is, ha már csak ezt a két vármegyét – Pest, Somogy – nézzük és azon belül a két várost : Budapest, Kaposvár. Területileg a két vármegye között nincs jelentős különbség, azonban a lakosságát tekintve már szembeötlő az első eltérés, melyet szorosan követ az oktatási helyzet. A földrajzi elhelyezkedés, az intézményi kínálat, valamint a jövőbeli esélyek megítélése mind befolyásolják a pályaismeretet és ezáltal a pályaválasztást, ezért elengedhetetlen ennek a tényezőnek a vizsgálata.

## II. Kutatás

### II.1 A kutatás célja és hipotézisei

A pályaválasztás előtt álló diákok, még ha az nem is az első döntésük és biztosan nem is az utolsó, nehéz helyzetben vannak, hiszen egy állandóan és egyre gyorsabban változó világban élünk. A kutatásomban szerettem volna arra rávilágítani, hogy mennyire különböző módon gondolkodnak a fiatalok, hiszen más hatások érik őket, amelyben az egyik leginkább befolyásoló tényező a lakhely. A kutatásomat, az alábbi hipotézisek mentén építettem fel:

1. A diákok iskolaválasztási módját, típusát, a végzettségi szint aspirációját és forrásait befolyásolja a lakóhely földrajzi elhelyezkedése.
2. Ott, ahol a pályaorientációs programok és intézményi támogatás kevésbé elérhetők, a szülői befolyás nagyobb szerepet játszik a pályaválasztási döntésben.
3. A vidéken lévő kisebb városokban élő gyerekek nagyobb hajlandósággal ingáznak a továbbtanulásért vagy egy munkahelyért, mint a fővárosban élők.

### II.2 A kutatás módszerei

1. Pályaválasztást vizsgáló kérdőív 12. osztályos tanulók körében.
2. Főváros és Somogy vármegye által kiadott pályaválasztási kiadvány és kalauz elemzése, összehasonlítása

### II.3 A kérdőív bemutatása

A diákok számára készült kérdőív 19 kérdésből áll (1. melléklet). Az első négy kérdés a demográfiai adatokat térképezi fel: nem, életkor, település jogállása, vármegye. A következő három kérdés arra vonatkozik, hogy milyen tényezők játszanak közre a pályaválasztási döntésben. Ezután öt kérdés foglalkozik az iskolai pályaorientáción való részvétellel és annak fontosságával. Négy kérdés kötődik a lakóhely befolyásához. Végül pedig a jövőbeni karriert befolyásoló tényezőket vizsgálom.

### II.4 Pályaválasztási kiadvány és kalauz bemutatása

A „Pályatervezési Kalauz 2024–25” című kiadvány a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Továbbtanulási és Pályaválasztási Tanácsadó Tagintézményének ingyenes tájékoztató füzeteként, amely középiskolások és idősebb fiatalok számára készült. A 41 oldalas dokumentum online elérhető az alábbi weboldalon: <https://palyavalasztas.fpsz.hu/palyatervezesi-kalauz-2024->

2025/ A dokumentum négy fő fejezetben ismerteti az életpálya-tervezés és továbbtanulás lehetőségeit: a döntéshozatal alapjait, a szakképzés és felsőoktatás rendszerét, valamint azokat az alternatívákat, akik jelenleg egyik irányban sem kívánnak továbbtanulni. A kalauz részletesen bemutatja a szakképzés és a felsőoktatás felépítését, a bejutás feltételeit, a képzési formákat és finanszírozási lehetőségeket. A fejezetek végén fogalomtár segíti a kulcsfogalmak értelmezését, a szövegben található linkek és aktivitás-javaslatok, pedig további információgyűjtésre ösztönöznek.

A Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara pályaeorientációs kiadvány (2024/2025) célja, hogy átfogó képet adjon a magyarországi szakképzési rendszer struktúrájáról, a szakmajegyzékben szereplő ágazatokról és az egyes szakmák jellemzőiről. A 36 oldalas dokumentum online elérhető az alábbi weboldalon, ahol a korábbi évek kiadványai és megtalálhatóak 2018-ig visszamenőleg: <https://www.skik.hu/palyavalasztas-szakmavalasztas-a-skik-palyaeorientacios-kiadvanyai-242> A kiadvány hangsúlyt fektet az egyes ágazatok bemutatására, a gyakorlatorientált képzési formák előnyeire, valamint a pályaeorientációs támogatás és tanácsadás szerepére. A kiadvány ismerteti Somogy vármegye szakképző intézményeit, a duális képzési formákat és a helyi munkaerőpiaci igényekhez illeszkedő szakmai irányokat, ezzel támogatva a tanulók tudatos pályatervezését.

## II.5 Statisztikai eljárások a kérdőív elemzés során

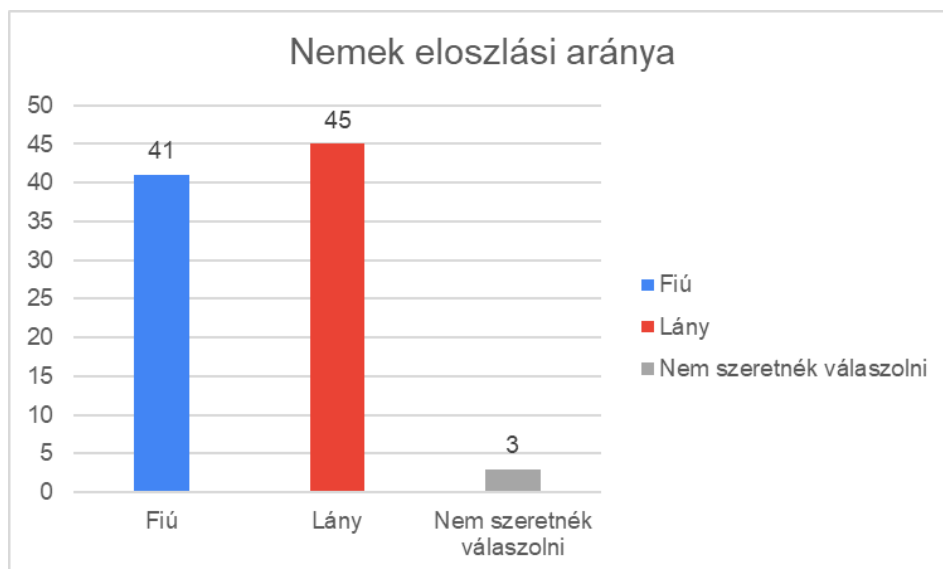
A kérdőív tehát 19 kérdésből áll, melyek között nyílt és zárt formájú kérdések is megtalálhatóak. Az adatok feldolgozását Excel programmal (Pivot táblából diagram) és az SPSS statisztikai programmal (Mann–Whitney U-próba, Spearman-féle rangkorrelációs együtthatós vizsgálat és Khi-négyzet próba) készítettem, amelyek segítettek a hipotézisek tesztelésében

## II.6 Pályaválasztási kiadvány és kalauz feldolgozásának módja

A két pályaeorientációs kiadványt tartalomelemzés módszerével dolgoztam fel. A dokumentumok vizsgálata során a szöveges tartalmakat tematikusan elemeztem, és a pályaválasztást, továbbtanulást, önismeretet, illetve a munkaerőpiaci orientációt érintő főbb témakörök szerint rendszereztem. A feldolgozás során az egyes kiadványok célcsoportját és főbb üzeneteit is összehasonlítottam. Az elemzés eredményeként áttekinthető képet kaptam arról, hogyan jelenik meg a pályaeorientáció támogatása a fővárosi és a Somogy vármegyei kiadványokban, valamint milyen módon segítik a fiatalok életpálya-tervezését.

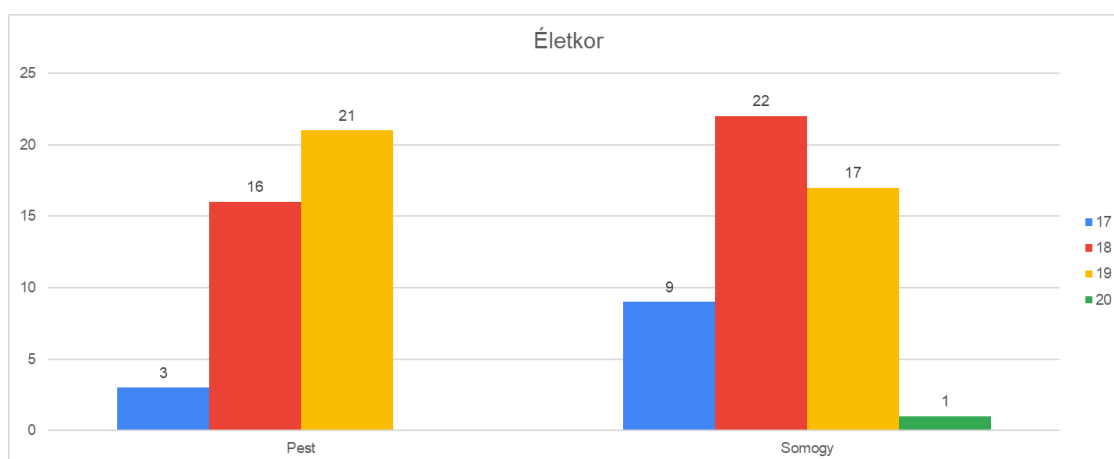
## II.7 A kutatás mintája

A felmérésben 89 középiskolában tanuló diák vett részt. A kérdőívet budapesti és kaposvári tanulókkal töltettem ki.



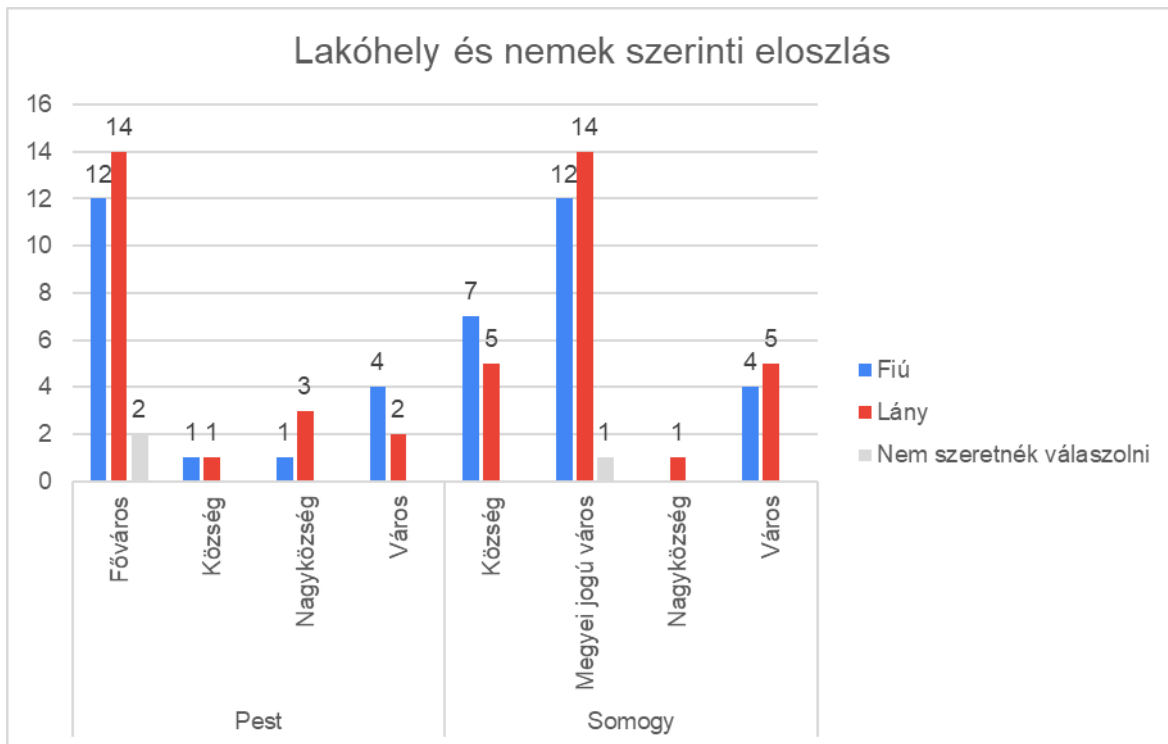
9. ábra - A minta nemek szerinti eloszlási,  $N=89$ , fő

Összesen 89 fő töltötte ki a kérdőívet, 41 fiú és 45 lány, illetve hárman nem szerették volna megadni a nemüket. A diagram kimutatja, hogy a lányok aránya közel megegyezik a fiúkéval a vizsgált csoporton belül.



10. ábra - A minta életkor szerinti eloszlása,  $N=89$ , fő

Az átlag életkor 18,3 év. Jól látható a diagramon, hogy a legtöbb diák 18 illetve 19 éves.



11. ábra - A minta lakóhely szerinti eloszlása, N=89, fő

A kérdőívet kitöltők közül 40-en Pest vármegyében élnek, ebből is 26-an Budapesten, a fővárosban, hatan városban, négyen nagyközségben és ketten községben. Somogy megyéből 49-en töltötték ki, 26-an élnek vármegyei jogú városban, vagyis Kaposváron, kilencen élnek városban, 12-en nagyközségben és egy ember él községben. A kitöltők 45%-a él Pest megyében és 55% pedig Somogy megyében él.

A mintában szereplő diákok két különböző típusú iskolából vannak (Somogy vármegye – technikum, Pest vármegye – gimnázium), ez torzító hatású, de ezekben az iskolákban volt lehetőségem illetve kapcsolatom. A minta minden más tekintetben kiegyenlített (korosztály, nemek aránya)

## II.8 Pályaválasztási kiadvány és kalauz mintája

A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat által kiadott „Pályatervezési Kalauz 2024–25”, amely országos szintű, ingyenes tájékoztató füzet középiskolások és pályaválasztás előtt álló fiatalok számára. A kiadvány négy nagy fejezetben mutatja be a döntéshozatal folyamatát, a szakképzés és felsőoktatás rendszerét, valamint az alternatív életpálya-lehetőségeket. Összesen 25 szakképzési ágazatot és 179 alapszakmát ismertet a Szakmajegyzék alapján, részletesen kitérve a technikumokra, szakképző iskolákra, valamint a felsőoktatás különböző szintjeire (alap-, mester- és osztatlan képzések). Célcsoportja elsősorban a középiskolás korosztály, de a

kiadvány szülőknek és pedagógusoknak is ajánlott, akik a pályaválasztási folyamatban támogatói szerepet töltenek be.

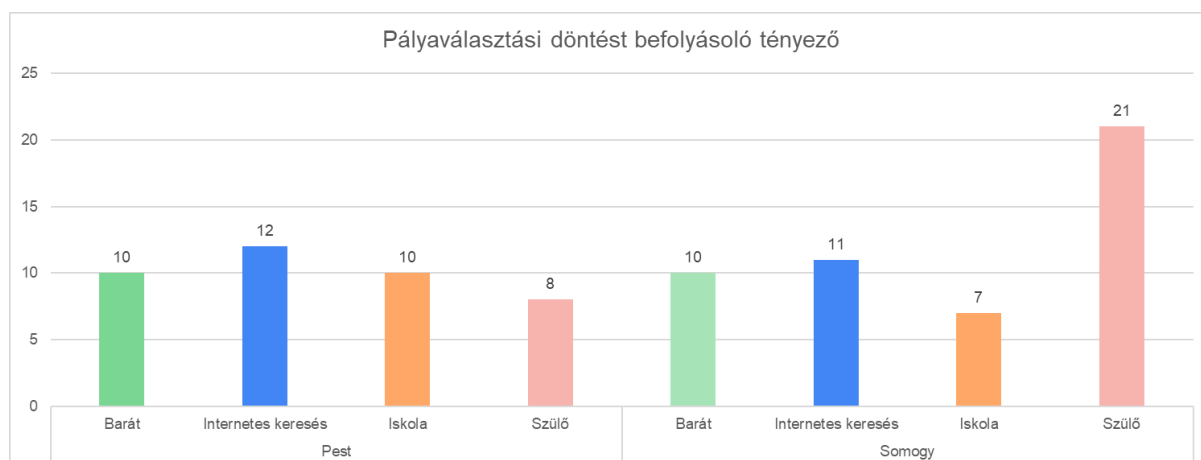
A Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara által készített pályaeorientációs kiadvány, a Pályaválasztás Szakmaválasztás 2024-2025, a Somogy vármegye szakképzési és továbbtanulási lehetőségeit mutatja be. A kiadvány 64 különböző szakmát sorol fel, a vármegye szakképző intézményeinek kínálatán keresztül. A szakmák a technikumok, szakképző iskolák és speciális szakiskolák képzési kínálatát reprezentálják. A célcsoport az általános iskolás és középiskolás korosztály, akik pályaválasztás előtt állnak, valamint szüleik és az oktatási intézmények pályaeorientációs felelősei. A dokumentum célja, hogy a helyi képzési lehetőségeket és a munkaerőpiaci igényeket összehangolva segítse a tanulók döntését.

Szempon	Pályatervezési Kalauz	Pályaválasztás Szakmaválasztás
Kiadó	Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat	Somogyi Iparkamara (SKIK)
Év	2024/2025	2024/2025
Szakmák száma	179 szakma, 25 ágazat	64 szakma
Iskolatípusok	Technikum, szakképző iskola, felsőoktatás	Technikum, szakképző iskola, szakiskola
Célcsoport	Középiskolások, szülők, pedagógusok	Általános- és középiskolások, szülők, iskolák
Területi hatókör	Országos	Megyei (Somogy)
Kiadás formája	Online és nyomtatott füzet	Online lapozható, letölthető PDF

12. ábra - Fővárosi és Somogy vármegyei pályaeorientációs kiadvány összehasonlítása

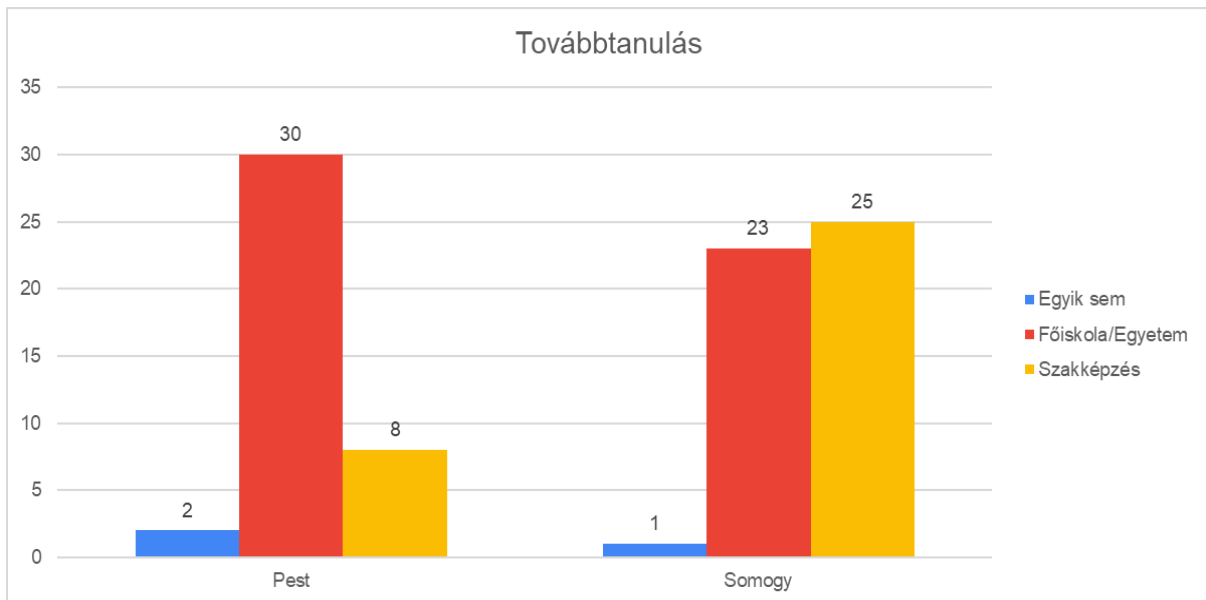
### III. A kutatás eredményei

#### III.1 A pályaválasztási döntést befolyásoló tényezők és körülmények



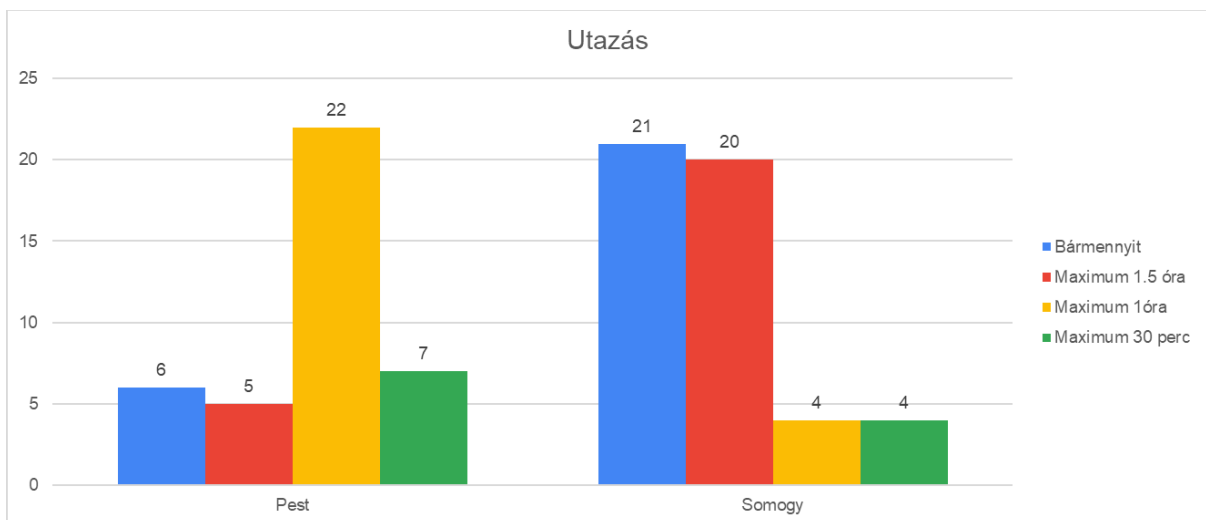
13. ábra - A diákok pályaválasztási döntését leginkább befolyásoló tényező, N=89, fő

Úgy gondolom, hogy az egyik legfontosabb kérdés a pályaválasztásban, hogy mi befolyásolja leginkább a fiatalok döntését, vagyis milyen forrásból származnak az információik. Ennél a kérdésnél egy válasz lehetőséget lehetett megadni, azt, amelyik a leginkább befolyásolja a válaszadót. Az ábrán jól látható, hogy Pest vármegyében a fiatalok pályaválasztási döntését befolyásoló tényezők szinte egyenlően oszlanak meg, az internetes keresést egy picit többen választották, ez azonban nem meglepő, hogy az internet, sőt az AI korában ilyen sokan erre támaszkodnak. Ezzel szemben Somogy megyében a szülők kiemelkedő szerepet kaptak, mint befolyásoló tényező és csak második helyre szorult az internetes keresés.



14. ábra - Továbbtanulási tervek, N=89, fő

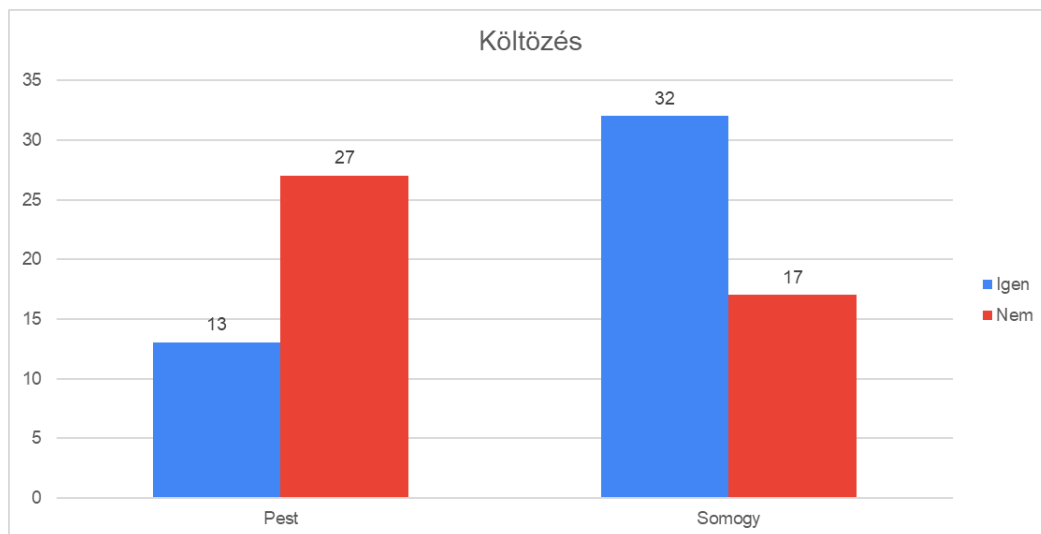
A fenti ábrán látható a Pest illetve Somogy vármegyei diákok továbbtanulási tervei. A pesti fiatalok jelentős többsége, 75%-a felsőoktatási képzésben képzei el a jövőjét, nyolc diák a szakképzést választaná és két ember gondolja úgy jelenleg – hiszen a pályaválasztás nem egy egyszeri döntés - hogy nem szeretne továbbtanulni. A somogyi diákok közel egyforma arányban gondolkodnak a felsőoktatásban – 46% illetve a szakképzésben – 51% és egy ember gondolja úgy, hogy jelenleg nem szeretne tovább tanulni.



15. ábra - A diákok utazási hajlandósága megyénként, N=89, fő

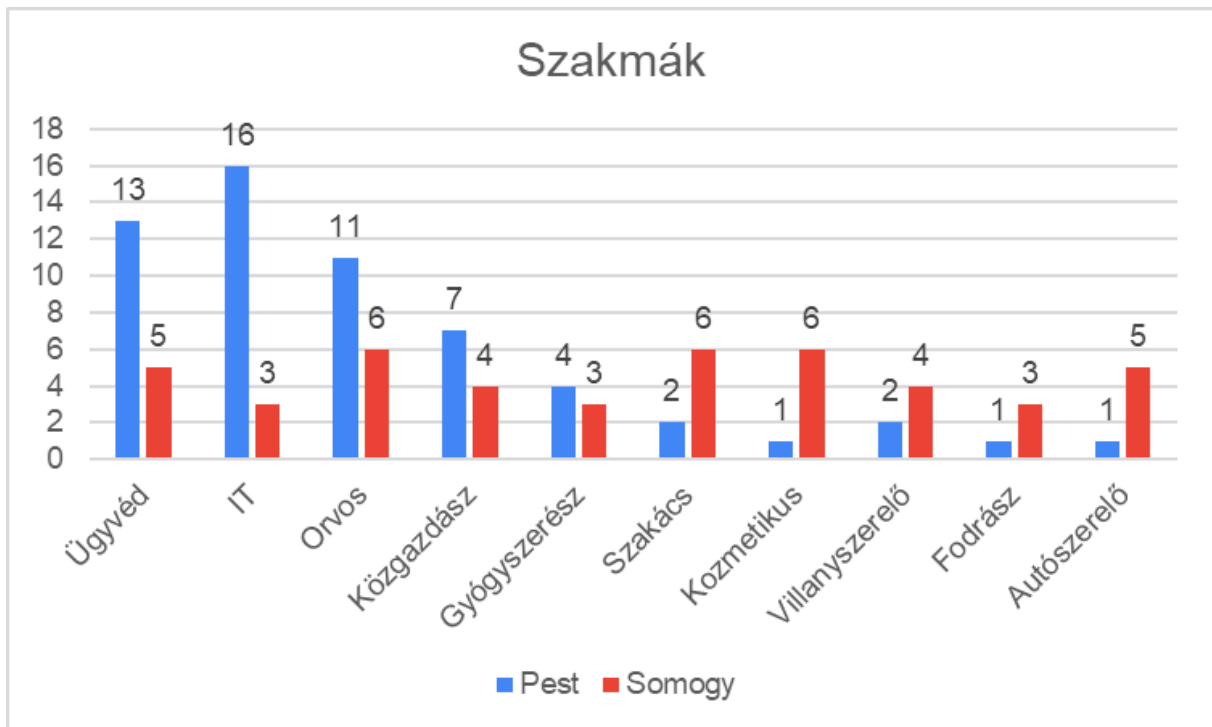
Fontos szempontnak tartom annak vizsgálatát, hogy mennyi időt vagyunk hajlandóak utazással tölteni egy adott cél érdekében, hiszen hiába választom ki a nekem legjobban tetsző és legjobb képzést adó iskolát, ha az két órányira van tőlem én pedig nem vagyok hajlandó egy óránál

többet utazni. Az ábrán kitűnően látszik, hogy a pesti fiatalok sokkal kevesebbet hajlandóak utazni, mint a somogyiak, úgy gondolom ez arra vezethető vissza, hogy Budapesten illetve Pest vármegyében több a lehetőség akár üzletek, munkahelyek vagy iskolák tekintetében, így eleve kevesebb utazáshoz vannak szokva.



16.ábra – A diákok költözési hajlandósága megyénként, N=89, fő

A korábbi témához szorosan kötődő kérdés a költözés. Felmerül a kérdés, hogyha korlátozva érzem magam a lakóhelyem által, akkor elköltöznék-e. Az ábrán az látható, hogy a somogyi fiatalok nagy százaléka - 65% - elköltöznének egy jobb munkalehetőség vagy képzési lehetőség miatt, míg a pesti diákok sokkal kevesebb százaléka -32%- élne a költözés lehetőségével.



17. ábra - Az első öt foglalkozás, ami a diákokok eszébe jutott lakóhely szerinti bontásban

Megkértem a diákokat, hogy írják le az első öt szakmát, ami az eszükbe jut ezzel szerettem volna képet kapni arról, hogy milyen szakmákban, pályákban gondolkodnak. Összesen 269 szakmát írtak, tehát átlagosan egy diák három szakmát írt, természetesen volt aki több mint ötöt és volt, aki kevesebb mint hármat írt. 71 különböző szakmát írtak össze a diákok, tehát sok szakma ismétlődött, illetve szerepelt néhány nem releváns tétel is. Érdekességképpen készítettem egy szófelhőt az általuk írt foglalkozásokból, amely vizuálisan is szemlélteti, mennyire sokszínűek vagyunk.



### III.2 A pályaválasztási kiadvány és kalauz elemzése és eredményei

A pályaválasztási kiadvány és kalauz célja, hogy támogassák a fiatalok tudatos pályaválasztását és továbbtanulási döntéseit. Bár mindkét vármegye 2024/2025-re kiadott anyaga hasonló célt szolgál, a tartalomban és a hangsúlyban jelentős különbségek figyelhetők meg. A Pályatervezési Kalauz 2024/2025 a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat gondozásában jelent meg. A kiadvány középiskolás fiatalok mellett idősebb korosztályoknak is szól, akik pályamódosítást vagy újratervezést fontolgatnak. A Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara (SKIK) pályaaorientációs füzete elsősorban általános iskolások és középiskolások számára készült, kifejezetten a vármegyei szakképzési lehetőségek bemutatására.

A Pest és Somogy vármegyei pályaaorientációs kiadványok tartalmi felépítésében egyaránt megjelenik a fiatalok döntéstámogatása, ugyanakkor más témákra helyezik a hangsúlyt. A FPSZ által kiadott kalauz olyan fejezeteket tartalmaz, amelyek a tudatos választás előkészítésében nyújtanak segítséget, például a „Milyen a jó döntés?” című rész. Külön bemutatja a szakképzési és a felsőoktatási utak lehetőségeit, emellett önismereti gyakorlatokkal és feladatokkal segíti a személyes erősségek feltárását. A kiadvány kitér azokra az esetekre is, amikor a fiatal még nem tud határozott döntést hozni, és ilyen helyzetekre is útmutatót ad.

Ezzel szemben a Somogy vármegyei kiadvány a helyi szakképzési lehetőségek bemutatására összpontosít. Részletesen ismerteti az iskolatípusokat – a szakképző iskola, a technikum és a szakgimnázium jellemzőit –, továbbá bemutatja a duális képzés előnyeit, konkrét juttatásokkal és 2024-es bérpéldákkal. Külön hangsúlyt kapnak a programlehetőségek is, így az üzemlátogatások, az interaktív tanműhelyek és a pályaaorientációs tájékoztatók. A Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara szerepe szintén meghatározó, hiszen a tanácsadásban és a helyi szakképző intézmények támogatásában is aktív szerepet vállal.

A módszertani sajátosságok tekintetében a FPSZ anyaga az önismeretre, a döntéshozatali folyamat tudatosítására és a felsőoktatási utak bemutatására helyezi a hangsúlyt, míg Somogy vármegye kiadványa inkább gyakorlati szemléletű, a szakmák kipróbálását és a munkaerőpiaci tapasztalatok megszerzését állítja középpontba.

A regionális fókuszban szintén jelentős eltérések láthatók: a FPSZ kalauza országos érvényű ismereteket ad, és kevésbé hangsúlyozza a vármegyei sajátosságokat, inkább általános tájékoztató jelleggel működik. Ezzel szemben a Somogy vármegyei kiadvány kifejezetten a helyi sajátosságokra épít, bemutatva a vármegye intézményeit, vállalatait és képzési lehetőségeit. A regionális fókuszban jelentkező eltérésnek úgy gondolom, hogy az lehet az egyik oka, hogy míg Pest vármegyében – különösen Budapest miatt – rendkívül széles az

oktatási és munkaerőpiaci kínálat. Az országos központi szerep azt eredményezi, hogy a fiataloknak itt sokkal több lehetőségük van választani, ezért a kiadvány inkább általános, országos érvényű útmutatóként funkcionál. Nem feltétlenül kell a helyi intézmények megtartó erejére építeni, hiszen a diákok nagy eséllyel a megyén belül vagy a fővárosban folytatják tanulmányaikat. Somogy vármegye esetében viszont más a helyzet: a vármegye kisebb intézményi kínálattal és gyengébb felsőoktatási jelenléttel rendelkezik. A KSH adatok alapján a fiatalok közül sokan elvándorolnak tanulás vagy munkavállalás céljából, ami hosszú távon munkaerőhiányhoz vezethet a térségben. Emiatt a Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara kiadványa valószínűleg tudatosan helyi intézményekre, szakmákra, duális képzésre és üzemlátogatásokra épít: célja, hogy bemutassa, a fiataloknak nem feltétlenül kell elhagyniuk a megyét ahhoz, hogy megfelelő képzést és munkát találjanak.

### III.3 Első hipotézis elemzése SPSS-el

A kérdőív eredményeit összesítő excel táblát betöltöttem az SPSS statisztikai programba is, hogy minél árnyaltabb képet kapjak a kutatásomhoz. A hipotézisek teszteléséhez Mann–Whitney U-próbát, Spearman-féle rangkorrelációs együtthatót és Khi-négyzet próbát alkalmaztam. Az SPSS által készített táblázatok a 2. Mellékletben találhatóak

Az első hipotézisem (A diákok iskolaválasztási módját, típusát, a végzettségi szint aspirációját és forrásait befolyásolja a lakóhely földrajzi elhelyezkedése.) ellenőrzéséhez a Khi-négyzet próbát, Mann–Whitney U-próbát és Spearman-féle rangkorrelációs együtthatós vizsgálatot végeztem el.

Khi-négyzet próba - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 19. ábra tartozik- Az adatok elemzése során a „Melyik vármegyében élsz?” és a „Melyik forrást tartod a legfontosabbnak a pályaválasztási döntésben az alábbiak közül?” változók közötti összefüggést vizsgáltam a khi-négyzet próbával. Az elemzésbe 89 érvényes válasz került be, hiányzó adat nem volt. A keresztábra alapján a Somogy vármegyében élő válaszadók többsége (31 fő) a barátokat tartja a legfontosabb információforrásnak a pályaválasztási döntés során, míg Pest vármegyében ez az arány kisebb (18 fő). Az iskolát mint döntést befolyásoló tényezőt somogyi diákok közül heten, pesti diákok közül tizen jelölték meg, míg az internetes keresést 11 somogyi és 12 pest vármegyei válaszadó említette.

A khi-négyzet próba eredménye  $\chi^2(2) = 3,144$ , a szignifikanciaszint pedig  $p = 0,208$  volt. Mivel a szignifikanciaszint meghaladja a 0,05-ös kritikus értéket, a nullhipotézist nem lehet elutasítani. Ez azt jelenti, hogy statisztikailag nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat a

válaszadók lakóhelyének és a pályaválasztási döntés során legfontosabbnak tartott információforrásnak a típusa között.

Összességében tehát elmondható, hogy a vizsgált minta alapján a válaszadók lakóhelye nem befolyásolja szignifikáns mértékben, hogy milyen forrást tartanak legfontosabbnak a pályaválasztási döntés meghozatalakor.

Mann–Whitney U-próba - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 20. ábra tartozik- Az eredmények alapján a Somogy vármegyében élők átlagos rangja magasabb (Mean Rank = 26,31) volt, mint a Pest vármegyeieké (Mean Rank = 18,54), ami arra utal, hogy a somogyi válaszadók általában hasznosabbnak ítélték meg a pályaeorientációs foglalkozásokat.

A Mann–Whitney U-próba eredménye  $U = 131,000$ , a hozzá tartozó  $Z$  érték =  $-2,345$ , a szignifikanciaszint pedig  $p = 0,019$  volt. Mivel a szignifikanciaszint  $p < 0,05$ , a különbség statisztikailag szignifikánsnak tekinthető. Ez azt jelenti, hogy szignifikáns különbség van a somogyi és a pest vármegyei válaszadók között abban, mennyire tartják hasznosnak a pályaeorientációs foglalkozásokat. A somogyi válaszadók jellemzően pozitívabban értékelték ezeket a programokat, mint pest vármegyei társaik.

Összességében tehát elmondható, hogy a vizsgált tanulók esetében a lakóhely befolyásolja a pályaeorientációs foglalkozások megítélését, a somogyi diákok nagyobb hasznosságot tulajdonítanak ezeknek a lehetőségeknek.

Spearman-féle rangkorrelációs együtthatós vizsgálat - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 21. ábra tartozik- A „Lakóhelyed” és a „Szakmák száma, amelyeket ismersz” változók közötti kapcsolat vizsgálatára Spearman-féle rangkorrelációs együtthatós elemzést végeztem. Az elemzés célja annak feltárása volt, hogy van-e összefüggés a válaszadók lakóhelye és az általuk ismert szakmák száma között.

Az eredmények alapján a korrelációs együttható értéke  $r = 0,166$ , ami gyenge pozitív irányú kapcsolatot jelez a két változó között. Ez azt jelenti, hogy a lakóhely és az ismert szakmák száma között nagyon enyhe, de pozitív kapcsolat figyelhető meg — vagyis bizonyos mértékig elképzelhető, hogy egyes lakóhelyekhez tartozó válaszadók több szakmát ismernek, mint mások. A szignifikanciaszint  $p = 0,119$ , ami meghaladja a 0,05-ös küszöbértéket, tehát a kapcsolat nem szignifikáns. Ennek alapján nem utasítható el a nullhipotézis, vagyis statisztikailag nem bizonyítható, hogy a lakóhely érdemben befolyásolná, hány szakmát ismernek a válaszadók.

Összességében tehát elmondható, hogy a két változó között nem áll fenn szignifikáns kapcsolat, a lakóhely és az ismert szakmák száma független egymástól a vizsgált minta alapján.

Az első hipotézis vizsgálatakor, az volt a célom, hogy feltárjam van-e összefüggés a diákok pályaismeretének és forrásai valamint a lakóhely között. Az elvégzett statisztikai elemzések vegyes eredményeket mutattak.

A khi-négyzet próbák eredményei alapján a lakóhely nem befolyásolja szignifikáns mértékben, hogy a tanulók mely forrásokat tartják legfontosabbnak a pályaválasztási döntés során. Ugyanakkor szignifikáns kapcsolat mutatkozott a lakóhely és a pályaválasztási döntésben meghatározó személyek (pl. szülők, barátok, iskola) között: a somogyi diákok esetében inkább a szülők és az iskola véleménye bizonyult meghatározónak, míg a pest vármegyeiek körében nagyobb szerepet kapott az iskola és a barátok hatása.

Mann–Whitney-próba eredménye szerint a lakóhely szignifikánsan befolyásolja a pályaaorientációs foglalkozások megítélését is: a somogyi tanulók szignifikánsan hasznosabbnak találták ezeket a programokat, mint a pest vármegyeiek.

Ezzel szemben a Pearson-féle korrelációs vizsgálat nem mutatott ki szignifikáns kapcsolatot a lakóhely és az ismert szakmák száma között, vagyis a diákok pályaismeretének mennyisége függetlennek bizonyult a földrajzi elhelyezkedéstől.

Összességében tehát a hipotézis részben igazolást nyert: bizonyos tényezők (például a döntésben meghatározó személyek és a pályaaorientációs foglalkozások megítélése) esetében kimutatható a lakóhely hatása, azonban más területeken (a pályaválasztási források és a pályaismeret tekintetében) nem áll fenn szignifikáns összefüggés. Ez arra utal, hogy a diákok pályaismeretét és döntési folyamatait csak részben befolyásolja a lakóhely földrajzi elhelyezkedése, a különbségeket valószínűleg további, komplex tényezők – például az iskolarendszer, családi háttér vagy egyéni érdeklődés – is alakítják.

#### III.4 Második hipotézis elemzése SPSS-el

A második hipotézisem (Ott, ahol a pályaaorientációs programok és intézményi támogatás kevésbé elérhetők, a szülői befolyás nagyobb szerepet játszik a pályaválasztási döntésben.) ellenőrzéséhez a Khi-négyzet próbát, Spearman-féle rangkorrelációs együtthatós vizsgálat és a Mann–Whitney U-próbát is elvégeztem.

Mann–Whitney U-próba - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 22. ábra tartozik - Az eredmények alapján azok a diákok, akik nem vettek részt pályorientációs foglalkozáson, magasabb átlagos rangértéket kaptak (Mean Rank = 50,53), mint azok, akik részt vettek ilyen programon (Mean Rank = 35,58). Ez arra utal, hogy a pályorientációs foglalkozáson részt nem vevő tanulók fontosabbnak tartják a szülők véleményét a pályaválasztási döntés meghozatalakor, mint azok, akik már részt vettek ilyen foglalkozáson.

A Mann–Whitney U-próba eredménye  $U = 611,000$ , a  $Z$  érték  $-2,823$ , a szignifikanciaszint pedig  $p = 0,005$ . Mivel a szignifikanciaszint  $p < 0,05$ , a különbség statisztikailag szignifikánsnak tekinthető. Ez azt jelenti, hogy a pályorientációs foglalkozáson való részvétel befolyásolja a diákok viszonyát a szülői véleményhez: azok, akik már részt vettek ilyen programon, kisebb mértékben támaszkodnak a szülők véleményére, míg a nem résztvevők számára a szülői befolyás erősebb.

Khi-négyzet próba - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 23. ábra tartozik - Az adatok alapján a Somogy vármegyében élő diákok közül 33 fő nem vett részt, míg 16 fő részt vett pályorientációs foglalkozáson. Ezzel szemben a Pest vármegyében élők körében 16 fő nem vett részt, míg 24 fő vett részt ilyen programon. Látható tehát, hogy a somogyi diákok kisebb arányban vesznek részt pályorientációs foglalkozásokon, mint a pest vármegyeiek.

A khi-négyzet próba eredménye  $\chi^2(1) = 6,656$ , a szignifikanciaszint pedig  $p = 0,010$ , amely szignifikáns ( $p < 0,05$ ).

Összességében tehát elmondható, hogy a diákok lakóhelye szignifikánsan befolyásolja, részt vesznek-e pályorientációs foglalkozáson. A Pest vármegyében élő tanulók nagyobb arányban vesznek részt ilyen programokon, mint a Somogy vármegyeiek, ami arra utalhat, hogy a pályorientációs lehetőségek elérhetősége és gyakorisága területileg eltérő mértékű.

Spearman-féle rangkorrelációs együtthatós vizsgálat - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 24. ábra tartozik - Az eredmények szerint gyenge pozitív kapcsolat mutatható ki a két tényező között ( $r = 0,197$ ), azonban ez az összefüggés nem szignifikáns ( $p = 0,224$ ), tehát statisztikailag nem tekinthető megbízhatónak.

Mindez azt jelenti, hogy bár a kapott adatok alapján enyhe tendencia figyelhető meg arra vonatkozóan, hogy akik számára fontosabb a szülők véleménye, azok hasznosabbnak találják a pályorientációs foglalkozásokat, ez az összefüggés nem bizonyított. A korrelációs elemzés nem alkalmas ok-okozati viszony kimutatására, így az sem állapítható meg, hogy a szülők

véleményének fontossága befolyásolja-e a foglalkozás megítélését, vagy fordítva – esetleg egy harmadik, háttérben álló tényező hat mindkét változóra.

Mann–Whitney U-próba - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 25. ábra tartozik. A Mann–Whitney U-próba szignifikanciája  $p = 0,000$ , ami jóval kisebb a szokásos  $0,05$ -ös szintnél, tehát a különbség statisztikailag szignifikáns. Ez azt jelenti, hogy a két csoport között valóban kimutatható különbség van abban, hogy mennyire tartják fontosnak a szülői véleményt.

A negatív Z érték ( $-3,713$ ) azt jelzi, hogy a második csoport (Pest vármegyeiek) kapott alacsonyabb rangátlagot, tehát náluk kevésbé fontos a szülők véleménye a döntéshozatalban, mint a somogyi diákoknál.

A Mann–Whitney U-próba eredményei alapján statisztikailag szignifikáns különbség mutatható ki a Somogy és Pest vármegyében élő diákok között abban, hogy mennyire tartják fontosnak a szülők véleményét a pályaválasztási döntésben ( $U = 514$ ,  $p < 0,001$ ). Az adatok szerint a somogyi tanulók átlagos rangja ( $52,79$ ) lényegesen magasabb volt, mint a pest vármegyeieké ( $33,18$ ), ami arra utal, hogy a somogyi fiatalok számára nagyobb jelentőséggel bír a szülői vélemény, mint Pest vármegyei társaik esetében. Ez a különbség akár kulturális, társadalmi vagy családi háttérbeli eltérésekből is fakadhat.

Az eredmények alátámasztják azt a hipotézist, miszerint ott, ahol a pályorientációs programok és az intézményi támogatás kevésbé elérhetők, a szülői befolyás nagyobb szerepet játszik a pályaválasztási döntésben. A vizsgálat rámutatott arra, hogy a diákok lakóhelye szignifikánsan befolyásolja, hogy részt vesznek-e pályorientációs foglalkozáson: a Pest vármegyében élő tanulók nagyobb arányban vesznek részt ilyen programokon, mint a Somogy vármegyeiek. Ez arra utalhat, hogy a pályorientációs lehetőségek elérhetősége területileg eltérő mértékű.

A Mann–Whitney U-próba alapján statisztikailag szignifikáns különbség mutatható ki a Somogy és Pest vármegyei tanulók között a szülői vélemény fontosságának megítélésében is. A somogyi diákok körében a szülők véleménye jelentősebben befolyásolja a pályaválasztást, mint a pest vármegyeiek esetében. Ez a különbség valószínűleg összefügg a pályorientációs programokhoz való hozzáférés területi különbségeivel: ahol kevesebb az intézményi támogatás, ott nagyobb a családi, különösen a szülői befolyás szerepe.

Bár a korrelációs elemzés nem igazolt statisztikailag szignifikáns kapcsolatot a pályorientációs foglalkozás hasznosságának megítélése és a szülői vélemény fontossága között, enyhe tendencia figyelhető meg abban az irányban, hogy akik számára kevésbé

meghatározó a szülői vélemény, azok hasznosabbnak találják a pályorientációs foglalkozásokat. Ez összhangban van azzal a megállapítással, hogy a pályorientációs foglalkozások hozzájárulhatnak a tanulók önállóbb döntéshozatalához, különösen azokban a térségekben, ahol ezek elérhetők és rendszeresen megszervezésre kerülnek.

Összességében tehát az elemzések alapján elmondható, hogy az intézményi pályorientációs lehetőségek elérhetősége hatással lehet arra, milyen mértékben támaszkodnak a tanulók a szülői véleményre a pályaválasztás során. A kevesebb intézményi támogatással rendelkező területeken, mint például Somogy vármegye, a szülők szerepe hangsúlyosabb, míg Pest megyében – ahol a programok hozzáférhetősége nagyobb – a tanulók önállóbbak lehetnek a döntéshozatalban.

### III.5 Harmadik hipotézis elemzése SPSS-el

A harmadik hipotézisem (A vidéken lévő kisebb városokban élő gyerekek nagyobb hajlandósággal ingáznak a továbbtanulásért vagy egy munkahelyért, mint a fővárosban élők.) ellenőrzéséhez a Mann–Whitney U-próbát és a Khi-négyzet próbát is elvégeztem.

Mann–Whitney U-próba - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 26. ábra tartozik - A Mann–Whitney U-próba segítségével vizsgáltam, hogy van-e különbség Somogy és Pest vármegyében élő válaszadók között abban, mennyit lennének hajlandóak utazni az otthonuk és a munkahelyük/iskolájuk között. Az eredmények alapján szignifikáns eltérés mutatkozott a két csoport között ( $p < 0,001$ ). A rangátlagok azt mutatják, hogy a Somogy vármegyében élők (Mean Rank = 54,24) lényegesen nagyobb utazási hajlandóságot mutatnak, mint a Pest vármegyében élők (Mean Rank = 33,68). Ez arra utal, hogy a vidéki, kisebb városokban élő fiatalok inkább vállalják a hosszabb ingázást a továbbtanulás vagy a munkavállalás érdekében, míg a Pest vármegyében élők kevésbé nyitottak erre.

Elvégeztem a Khi-négyzet próbát is, hogy megvizsgáljam azt, van-e összefüggés a lakóhely és a költözési hajlandóság között.

Khi-négyzet próba - Ehhez az elemzéshez a 2. Mellékletben található 27. ábra tartozik - A khi-négyzet próba alapján szignifikáns kapcsolat mutatható ki a vármegye és a költözési hajlandóság között ( $p = 0,002$ ). A somogyi válaszadók sokkal nyitottabbak a költözésre jobb tanulási vagy munkalehetőség érdekében, mint a pest vármegyeiek. Ez arra utal, hogy a vidéken élők körében nagyobb a mobilitási hajlandóság, míg Pest megyében inkább jellemző a helyben maradás.

Az eredmények megerősítik azt a hipotézist, miszerint a vidéki, kisebb városokban élő fiatalok nagyobb hajlandóságot mutatnak az ingázásra vagy költözésre a továbbtanulás, illetve a munkavállalás érdekében, mint a főváros vagy annak környékén élők. A Mann–Whitney U-próba alapján szignifikáns különbség mutatható ki a Somogy és Pest vármegyében élők között az utazási hajlandóság tekintetében ( $p < 0,001$ ). A somogyi válaszadók rangátlagja (54,24) lényegesen magasabb, mint a pest vármegyeieké (33,68), ami arra utal, hogy a vidéken élők körében nagyobb az elfogadottsága és vállalása a hosszabb napi utazásnak egy tanulmányi hely vagy munkahely eléréséhez.

A khi-négyzet próba továbbá szignifikáns kapcsolatot mutatott ki a lakóhely szerinti vármegye és a költözési hajlandóság között is ( $p = 0,002$ ). Az adatok alapján a somogyi fiatalok jóval nyitottabbak lennének a költözésre is, amennyiben ezzel jobb tanulmányi vagy munkalehetőséghez juthatnának, míg a Pest vármegyeiek körében inkább a helyben maradás a jellemző.

Ez a területi különbség valószínűleg összefügg a kínálkozó lehetőségek elérhetőségével: míg Pest megyében – különösen Budapesthez közel – a továbbtanulási és elhelyezkedési lehetőségek lokálisan is adóttak, a vidéki térségekben, mint Somogy vármegye, sokszor csak távolabbi régiókban érhetőek el megfelelő alternatívák. A kérdőívet kitöltő vidéki fiatalok tehát alkalmazkodóbbak, mobilisabbak, és nagyobb arányban hajlandóak az elvándorlásra vagy ingázásra annak érdekében, hogy érvényesülni tudjanak.

#### IV. Eredmények összegzése, hipotézisek igazolása

A kutatásomban 89 végzős középiskolás diák vett részt, akik Pest és Somogy vármegyében élnek, tanulmányaikat Budapesten és Kaposváron folytatják. A nemek eloszlása kiegyensúlyozott, az átlagéletkor 18,3 év volt. A válaszadók 45%-a Pest, 55%-a Somogy vármegyéből került ki.

Az első hipotézis azt vizsgálta, hogy a diákok iskolaválasztási módja, típusa, a végzettségi szint aspirációja és forrásai milyen mértékben függ össze a lakóhelyük földrajzi elhelyezkedésével. Az eredmények alapján a lakóhely önmagában nem befolyásolja szignifikánsan a felhasznált információforrásokat vagy az ismert szakmák számát. Ugyanakkor szignifikáns kapcsolat mutatkozott a döntésre ható személyek és a lakóhely között: a somogyi tanulók esetében a szülők és az iskola véleménye hangsúlyosabb, míg Pest megyében a barátok és az iskola hatása dominált. A pályorientációs foglalkozások megítélése szintén különbségeket mutatott: a somogyi diákok hasznosabbnak találták ezeket a programokat, mint pest vármegyei társaik, ami

arra utal, hogy ezek a foglalkozások segíthetik az önállóbb döntéshozatalt, különösen azokon a területeken, ahol kevesebb a strukturált tájékoztatási lehetőség.

A második hipotézis arra irányult, hogy vajon a szülői befolyás nagyobb-e azokban a térségekben, ahol kevesebb az intézményi pályaeorientációs támogatás. A vizsgálatok eredményei ezt a feltételezést alátámasztották: Somogy megyében, ahol kevesebb diák vesz részt pályaeorientációs foglalkozáson, a szülők szerepe jelentősebb a pályaválasztási döntésekben, míg Pest megyében, ahol ezek a programok szélesebb körben elérhetők, a tanulók önállóbbak a döntéseikben. Bár a korrelációs vizsgálatok nem mutattak ki szignifikáns kapcsolatot a szülői befolyás és a pályaeorientációs foglalkozás hasznosságának megítélése között, enyhe tendencia figyelhető meg abban az irányban, hogy a szülői véleményt kevésbé fontosnak tartó tanulók hasznosabbnak ítélik meg ezeket a programokat.

A harmadik hipotézis szerint a vidéki, kisebb városokban élő fiatalok nagyobb hajlandóságot mutatnak az utazásra vagy a költözésre tanulás vagy munkavállalás céljából. A statisztikai elemzések ezt a feltételezést egyértelműen megerősítették. A somogyi diákok szignifikánsan nyitottabbak voltak mind az ingázásra, mind a költözésre, mint a pest vármegyeiek. Ez azt mutatja, hogy a vidéki fiatalok mobilitása nagyobb, ami valószínűleg összefügg azzal, hogy saját megyéjükben kevesebb lehetőséget találnak a továbbtanulásra vagy elhelyezkedésre, így gyakrabban kényszerülnek a térségen kívüli lehetőségek keresésére.

A statisztikai eredményeket jól kiegészíti a két vármegye 2024/2025-ös pályaeorientációs kiadványainak tartalmi összehasonlítása is. Míg a Pest vármegyei Pályatervezési Kalauz országos érvényű tájékoztatóként funkcionál, amely az önismeret és a felsőoktatási lehetőségek bemutatására helyezi a hangsúlyt, addig a Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara által készített füzet erőteljesen helyi fókuszú, a szakképzést és a duális képzési formákat népszerűsíti. A különbség mögött a két vármegye eltérő képzési és munkaerőpiaci kínálata állhat: Pest vármegyében a választék bőséges, így nincs szükség a diákok megyén belüli „megtartására”, míg Somogyban a helyi lehetőségek kiemelése stratégiai cél lehet az elvándorlás mérséklése érdekében.

Összegzésként elmondható, hogy a diákok pályaválasztását és mobilitási hajlandóságát nem csupán az egyéni preferenciák, hanem jelentős mértékben a lakóhelyi környezet, az elérhető lehetőségek és az intézményi támogatás is alakítja. A kutatás rávilágított arra, hogy a vidéki és városi fiatalok közötti különbségek nemcsak a hozzáférhető oktatási kínálatban, hanem a döntési mintázatokban és a jövővel kapcsolatos elvárásokban is megjelennek.

## Irodalomjegyzék

- 12/2020. (II. 7.) Korm. Rendelet
- Akkermans, J., Brenninkmeijer, V., Huibers, M., & Blonk, R. W. B. (2013). Competencies for the contemporary career: Development and preliminary validation of the Career Competencies Questionnaire. *Journal of Career Development*, 40(3), 245–267.
- Athanasou J. A. - Perera H. N. (szerk) (2019): *International Handbook of Career Guidance*. Springer Nature Switzerland AG, Cham, Switzerland
- Borbély-Pecze T.B. (2016): Szakképzés és pályaaorientáció – tévutak és lehetőségek. *Educatio*, 25(1), 59–69.
- Borbely Pecze, T. B. (2025). Career and career guidance beyond the Euro-Atlantic culture. *Opus et Educatio*, 12(1)
- Carlstrom, A. H. - Hughey, K. F. (2014). Exploring work values: Helping students articulate their good (work) life. *NACADA Journal*, 34(2), 5–15.
- Damian L. E. – Negru-Subtirica O. – Pop E.I. – Stoeber J (2021): Becoming a perfectionistic adolescent: Perceived parental behaviors involved in developmental trajectories of perfectionism, *European Journal of Personality*, Volume 36 Issue 1, pp 22-46, SAGE Publications Ltd., London, Egyesült Királyság
- Fazakas I. (2009): A pályaaorientáció helyzete és fejlesztési lehetőségei a közoktatásban. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest.
- Fleming, S. M. (2021). *Know thyself: The new science of self-awareness*. Basic Books, Hachette UK.
- Gati, I., - Asher, I. (2001). The PIC model for career decision-making: Prescreening, In-depth exploration, and Choice. In F. T. L. Leong & A. Barak (Eds.), *Contemporary models in vocational psychology* (pp. 7–54)
- Guomei T. – Wei R. (2017) Review on the Impact of Gap Years on Career Development. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Education Technology and Economic Management Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Atlantis Press.
- Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Továbbtanulási és Pályaválasztási Tanácsadó Tagintézménye. (2024). Pályatervezési Kalauz 2024/2025. <https://palyavalasztas.fpsz.hu/palyatervezesi-kalauz-2024-2025/> - letöltve 2025.09.24

- Jackson C. (2013): Az Európai Pályaorientációs Szakpolitikai Hálózat (ELGPN) Szakszótára. Enterprise Hungary Nonprofit Kft., Budapest
- Karoliny M. – Poór J. (2017) Emberi erőforrás menedzsment, Wolters Kluwer Hungary Kft, Budapest
- Kerese T. (2012): Somogy megye településrendszerének fejlődése térszerkezeti és demográfiai aspektusból Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola PhD értekezés, Pécs
- KSH – munkaerőpiaci adatok
  - [https://www.ksh.hu/stadat\\_files/mun/hu/mun0010.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0010.html) - letöltve 2025.06.30
  - [https://www.ksh.hu/stadat\\_files/mun/hu/mun0077.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0077.html) - letöltve 2025.06.30
  - [https://www.ksh.hu/stadat\\_files/nep/hu/nep0034.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0034.html) - letöltve 2025.06.30
  - [https://www.ksh.hu/stadat\\_files/okt/hu/okt0041.html](https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0041.html) - letöltve 2025.06.30
- KSH (2021): Területi statisztikai évkönyv, 2020, Pátria Nyomda Zrt, Eurotronik Zrt, Budapest
- Mihók V. (2020) : Pest megye képzési helyzetképe. Pest megyei és Érd megyei jogú városi kereskedelmi és iparkamara
- Ohlemann, S., - Driesel-Lange, K. (2018). Career competence development of students in German secondary schools: A latent transition analysis. In C. Nägele & B. E. Stalder (Eds.), Trends in vocational education and training research. Proceedings of the European Conference on Educational Research (ECER), Vocational Education and Training Network (VETNET) pp. 261-271
- Pálvölgyi, L. (2022). Gimnazisták pályaválasztási bizonytalansága. Magyar Pedagógia, 122(4), 213–234
- Pálvölgyi, L. (2024): Effects of a career education classroom course on high school students' career management competencies and career orientation in Hungary. Hungarian Educational Research Journal, 14(3), 332–351
- Riba T. – Goswami K (2024): Career Decision-Making of Adolescents: Role of Self - Awareness and Career Guidance, The International Journal of Indian Psychology, Volume 12, Issue 1, pp 2172-2179

- Roberts, S., Lyall, B., Trott, V., Foeken, E., Smith, J., Robards, B., Genat, A., Graf, D., Jones, C., Marple, P., Waite, C., & Wright, B. (2023). Young Australians navigating the ‘Careers Information Ecology’. *Youth*, 3(1), 300–320.
- Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara (SKIK). (2024). Pályaválasztás – Szakmaválasztás: A SKIK pályaeorientációs kiadványai <https://online.fliphtml5.com/yazcn/fdjg/#p=1> – letöltve 2025.09.24
- Suhajda Cs. J. - Kovács M. - Ercsey-Orbán M. (2022): A szülők szerepe és lehetőségei a pályaeorientáció folyamatában elméletek, trendek a hazai és a nemzetközi kutatások, publikációk alapján. Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft. Budapest
- Suhajda Cs. J. (2017): A pályaeorientációs tevékenység változása és megvalósulása a köznevelésben a rendszerváltozástól napjainkig különös tekintettel az információs folyamatokra. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem. Pécs
- Szilágyi K. (2000): Munka- pálya tanácsadás, mint professzió. Kollégium Kft., Budapest
- Szilágyi K. (2012): A pályaeorientáció szerepe a társadalmi integrációban: Az elektronikus kiadvány a TÁMOP 5.4.4.-09/1-C. 2009-0001 „Képzésfejlesztés az összetartozásért” projektje keretében készült. Budapest
- Magyarországi oktatási rendszer szerkezete és felépítése. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/hungary/organisation-education-system-and-its-structure> - letöltve 2025.07.02
- Iskolák száma vármegyénként. <https://kir.oktatas.hu/> - letöltve 2025.06.30
- Felsőoktatási felvételi információk és statisztikák. [https://www.felvi.hu/felveteli/szakkereso\\_a](https://www.felvi.hu/felveteli/szakkereso_a) - letöltve 2025.06.30
- Szakmajegyzék. [https://www.nive.hu/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1097](https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1097) – letöltve 2025.07.02

# 1. Melléklet

<https://forms.gle/QNLq3st6kgvoBtW98>

## Kérdőív kérdések

1. Életkor
2. Nem
3. Lakóhely
4. Melyik vármegyében élsz?
5. Kik/mik játszanak meghatározó szerepet a pályaválasztási döntésedben?
6. Ha az egyebet választottad, mire gondoltál?
7. Melyiket forrást tartod a legfontosabbnak a pályaválasztási döntésben?
8. Részt vettél pályaaorientációs foglalkozáson az iskolában?
9. Ha részt vettél már pályaaorientációs foglalkozáson mennyire találtad hasznosnak?
10. Van olyan szakma, amit ezek alapján kizártál?
11. Hol szeretnél tovább tanulni?
12. Sorold fel az első öt szakmát, ami eszedbe jut.
13. Mennyire fontos számodra a szülők véleménye a döntésben?
14. Mennyit lennél hajlandó utazni az otthonod és a munkahelyed/iskolád között?
15. Mennyire érzed, hogy a lakóhelyed befolyásolja a pályaválasztási lehetőségeidet?
16. Hajlandó lennél költözni jobb tanulási lehetőség vagy munka lehetőség miatt?
17. Melyik szempont a legfontosabb számodra a pályaválasztás során?
18. Mely szempontokat tartod még fontosnak?
19. Milyen mértékben érzel nyomást a pályaválasztással kapcsolatban (szülőktől, tanároktól, kortársaktól)?

## 2. Melléklet

Case Processing Summary						
	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Melyik vármegyében élsz? * Melyik forrást tartod a legfontosabbnak a pályaválasztási döntésben az alábbiak közül?	89	100.0%	0	0.0%	89	100.0%

Melyik vármegyében élsz? * Melyik forrást tartod a						
Count		Melyik forrást tartod a				Total
		Barát	Iskola	Internet es keresés		
Melyik vármegyében élsz?	Somogy	31	7	11		49
	Pest	18	10	12		40
Total		49	17	23		89

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,144 <sup>a</sup>	2	0.208
Likelihood Ratio	3.155	2	0.207
Linear-by-Linear Association	2.005	1	0.157
N of Valid Cases	89		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum

19. ábra - Khi-négyzet próba – lakhely és pályaválasztási döntést befolyásoló tényezők összefüggése

<b>Ranks</b>				
Melyik vármegyében élsz?		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Ha részt vettél már pályaeorientációs foglalkozáson mennyire találtad hasznosnak?	Somogy	16	26.31	421.00
	Pest	26	18.54	482.00
	Total	42		

<b>Test Statistics<sup>a</sup></b>	
	Ha részt vettél már pályaeorientációs foglalkozáson mennyire találtad hasznosnak?
Mann-Whitney U	131.000
Wilcoxon W	482.000
Z	-2.345
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.019
<b>a. Grouping Variable: Melyik vármegyében élsz?</b>	

20. ábra - Khi-négyzet próba – lakhely és pályaeorientációs foglalkozáson való részvétel összefüggése

<b>Correlations</b>			
		Lakóhelyed	Szaktmák száma
Lakóhelyed	Pearson Correlation	1	0.166
	Sig. (2-tailed)		0.119
	N	89	89
Szaktmák száma	Pearson Correlation	0.166	1
	Sig. (2-tailed)	0.119	
	N	89	89

21. ábra - Mann-Whitney próba – lakhely és pályaismeret mélységének összefüggése

Ranks				
Részvétel pályaelemzés foglalkozáson az iskolában?		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Mennyire fontos számokra a szülők véleménye a döntésben?	Nem	49	50.53	2476.00
	Igen	38	35.58	1352.00
	Total	87		

Test Statistics <sup>a</sup>	
Mennyire fontos számokra a szülők véleménye a döntésben?	
Mann-Whitney U	611.000
Wilcoxon W	1352.000
Z	-2.823
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.005

a. Grouping Variable: Részvétel pályaelemzés foglalkozáson az

22.ábra - Mann-Whitney próba – szülők véleményének fontosságának vizsgálata

Case Processing Summary						
	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Melyik vármegyében élsz? * Részvétel pályaelemzés foglalkozáson az iskolában?	89	100.0%	0	0.0%	89	100.0%

Melyik vármegyében élsz? * Részvétel pályaelemzés foglalkozáson az				
Count				
		Részvétel pályaelemzés		Total
		Nem	Igen	
Melyik vármegyében élsz?	Somogy	33	16	49
	Pest	16	24	40
Total		49	40	89

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	6,656 <sup>a</sup>	1	0.010		
Continuity Correction <sup>b</sup>	5.597	1	0.018		
Likelihood Ratio	6.722	1	0.010		
Fisher's Exact Test				0.011	0.009
Linear-by-Linear Association	6.581	1	0.010		
N of Valid Cases	89				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,98.  
b. Computed only for a 2x2 table

23. ábra - Khi-négyzet próba – pályaeorientációs foglalkozáson való részvétel és a lakóhely kapcsolata

Correlations			
		Ha részt vettél már pályaeorientációs foglalkozáson mennyire találtad hasznosnak?	Mennyire fontos számodra a szülők véleménye a döntésben?
Ha részt vettél már pályaeorientációs foglalkozáson mennyire találtad hasznosnak?	Pearson Correlation	1	0.197
	Sig. (2-tailed)		0.224
	N	42	40
Mennyire fontos számodra a szülők véleménye a döntésben?	Pearson Correlation	0.197	1
	Sig. (2-tailed)	0.224	
	N	40	87

24. ábra - Spearman féle rangkorrelációs vizsgálat - pályaeorientációs foglalkozáson való részvétel és a szülői befolyás kapcsolata

Ranks				
Melyik vármegyében élsz?		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Mennyire fontos számodra a szülők véleménye a döntésben?	Somogy	48	52.79	2534.00
	Pest	39	33.18	1294.00
	Total	87		

Test Statistics <sup>a</sup>	
	Mennyire fontos számodra a szülők véleménye a döntésben?
Mann-Whitney U	514.000
Wilcoxon W	1294.000
Z	-3.713
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.000

a. Grouping Variable: Melyik vármegyében élsz?

25. ábra - Mann-Whitney próba – lakóhely és szülők véleményének fontosságának összefüggése

Ranks				
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Melyik vármegyében élsz?				
Mennyit lennél hajlandó utazni az otthonod és a munkahelyed/iskolád	Somogy	49	54.24	2658.00
	Pest	40	33.68	1347.00
	Total	89		

Test Statistics <sup>a</sup>	
	Mennyit lennél hajlandó utazni az otthonod és a munkahelyed/iskolád között?
Mann-Whitney U	527.000
Wilcoxon W	1347.000
Z	-3.889
Asymp. Sig. (2-tailed)	<,001
a Grouping Variable:	

26. ábra - Mann-Whitney próba – lakóhely és az utazás kapcsolatának összefüggése

Melyik vármegyében élsz? * Hajlandó lennél költözni jobb tanulási lehetőség vagy munka lehetőség miatt?					
		Hajlandó lennél költözni jobb		Total	
		Nem	Igen		
Melyik vármegyében élsz?	Somogy	Count	17	32	49
		% within Melyik vármegyében élsz?	34.7%	65.3%	100.0%
	Pest	Count	27	13	40
		% within Melyik vármegyében élsz?	67.5%	32.5%	100.0%
Total		Count	44	45	89
		% within Melyik vármegyében élsz?	49.4%	50.6%	100.0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	9.482 <sup>a</sup>	1	0.002		
Continuity Correction <sup>b</sup>	8.215	1	0.004		
Likelihood Ratio	9.660	1	0.002		
Fisher's Exact Test				0.003	0.002
Linear-by-Linear Association	9.375	1	0.002		
N of Valid Cases	89				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,78.

b. Computed only for a 2x2 table

27. ábra 1 - Khi-négyzet próba – lakóhely és a költözési hajlandóság összefüggése

## **MATE Szervezeti és Működési Szabályzat**

### **III. Hallgatói Követelményrendszer**

#### **III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat**

**6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat / diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója**

**4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről (módosítva: 2025. október 16.)**

#### **NYILATKOZAT**

##### **a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről**

A hallgató neve:	Gergelyi-Takács Krisztina
A Hallgató Neptun kódja:	V4VKII
A dolgozat címe:	Pályaismeret és regionális eltérések a pályaválasztás folyamatában – Pest és Somogy vármegye összehasonlító elemzése
A megjelenés éve:	2025
A konzulens intézetének neve:	Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Budai Campus Vidékfejlesztési és Fenttartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve:	Humántudományi és Szakképzési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió<sup>1</sup> egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem. Továbbá kijelentem, hogy a dolgozat elkészítése során alkalmazott mesterséges intelligencia-eszközök (pl. szövegenerálás, nyelvi javítás, fordítás, adatelemzés) használata nem helyettesítette a saját kutatási és alkotói munkámat, azok alkalmazását a források között vagy a módszertani részben feltüntettem, és a szakmai-etikai elvárásoknak megfelelően jártam el.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

---

<sup>1</sup> A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

Kelt: Budapest, 2025 év 10 hó 28 nap



Hallgató aláírása

## NYILATKOZAT

Gergelyi-Takács Krisztina (hallgató Neptun azonosítója: V4VKII) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre **javaslom** / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem**

Kelt: Budapest, 2025 év október hó 29 nap



\_\_\_\_\_ Dr. Fazakas Ida \_\_\_\_\_

belső konzulens

## Hallgatók, doktoranduszok nyilatkozata mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásáról

### 1. Általános adatok

Hallgató neve:	Gergelyi-Takács Krisztina
Neptun-kódja:	V4VKII
Képzési szint (a megfelelőt jelölje X-szel):	<input type="checkbox"/> BSc/BA X MSc/MA <input type="checkbox"/> Doktori (PhD) <input type="checkbox"/> Egyéb: .....
Tantárgy neve/kódja*:	Diplomadolgozat készítés 2. GAZDT062L
A munka címe:	Pályaismeret és regionális eltérések a pályaválasztás folyamatában – Pest és Somogy vármegye összehasonlító elemzése

\* doktori értekezés esetén nem kitöltendő

### 2. Nyilatkozat az MI használatáról

Alulírott, etikai felelősségem teljes tudatában az alábbi nyilatkozatot teszem:

*(Kérjük, válasszon egyet az alábbi lehetőségek közül!)*

A) Nem alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Amennyiben ezt jelölte, a további táblázatok kitöltése nem szükséges.)

X B) Alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Kérjük, töltsse ki a vonatkozó táblázatokat!)

### 3. A mesterséges intelligencia használatának részletezése

#### I. TÁBLÁZAT: Asszisztensi vagy kisebb mértékű felhasználás (pl. fordítás, nyelvi korrektúra, ötletelés stb.)

*(Ezen felhasználások esetében a konkrét promptok és válaszok csatolása nem szükséges.)*

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve és verziója	Érintett rész (ha nem a szöveg egészére vonatkozik)
Nyelvi korrektúra, gondolatok rendszerezése	ChatGPT (OpenAI GPT-5 modell, 2025)	Irodalmi feldolgozás

#### II. TÁBLÁZAT: Jelentős tartalmi hozzájárulás (pl. egy teljes ábra vagy egy hosszabb szövegrész generálása)

*(Ezekben az esetekben a felhasznált kulcsfontosságú promptok és az MI által adott nyers válaszok dokumentálása és a munka mellékletében való csatolása szükséges.)*

A felhasználás célja	Alkalmazott eszköz verziója, elérhetősége	MI-neve, Az érintett fejezet / ábra / táblázat pontos sorszáma	A prompt-naplót tartalmazó melléklet bejegyzésének sorszáma

### 3/A. Oktató által előírt kiegészítő szabályok (ha vannak)

Amennyiben az adott tantárgy oktatója vagy témavezetője az MI-eszközök használatára vonatkozóan külön szabályokat vagy elvárásokat határozott meg, kérjük, az alábbi mezőben foglalja össze ezeket:

*Pl. az MI használatának tilalma bizonyos feladattípusokra; csak konkrét eszköz használata engedélyezett; eltérő hivatkozási elvárások; dokumentációs forma stb.*

Oktató vagy témavezető által előírt szabályok:

.....

.....

### 4. Minden hallgatóra vonatkozó nyilatkozat:

Kijelentem, hogy az MI által esetlegesen generált tartalmakat minden esetben kritikailag felülvizsgáltam, szerkesztettem és a munkába illesztettem. A leadott munka minden eleméért, annak eredetiségéért és tudományos helytállóságáért teljes körű felelősséget vállalok. Tudomásul veszem, hogy a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem a benyújtott munkát mesterséges intelligencia detektorral ellenőrizheti, és eljárást kezdeményezhet, amennyiben a nyilatkozatom valótlan vagy hiányos.

**Kelt:** Budapest, 2025. 10. hó 29. nap

.....

**Hallgató aláírása**

.....

**Konzulens/Témavezető aláírása**